Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1954 МАЙ 29 СУББОТА № 107 (3044)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылынга алдар болдурган тиилелгениң арказының үндезинин Киевте тургусканы (1 арын).

ССРЭ-ниң Харылзаа министерствозунуң Тыва автономнуг областа кол профессияларның, улуг болгаш ортумак составтың ажылдакчыларын орденнер болгаш медальдар-биле шаннаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы (1 арын).

Ажылчы чоннар депутаттарының Москва Совединиң Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылынга алдар болдурган байырлыг хуралы (1 арын).

Польша Улус Республиканың сейминиң төлээлериниң Переяслав-Хмельницкийге чорааны (1 арын).

Д. Рылов. — Интеллигенция-биле ажылды экижидери—партия организацияларының чугула сорулгазы (2 арын).

Любомир Дмитерко. — Найыралдың, акы-дуңмалышкы чоруктуң, чаңгыс-эптиң илерээшкини (2 арын).

Венгрияның Ажылчы чоннар партиязының үшкү съездизи (3 арын).

Л. Делюсин. — Кыдаттың дээди школалары улуска бараан болуушкунда (3 арын).

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң онза сессиязы (4 арын).

Интеллигенция-биле ажылды күштелдирер

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың сагыш салыышкыңының ачызында совет эрге-чагырганың чылдарында хөй санныг чаа кадрлар, совет интеллигенция өзүп үнген. Бистиң чуртувуста интеллигенция ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга бараан болуп, ажылчы аңгы болгаш колхозчу тараачын чонбиле кады коммунизм тургузуушкунунда идепкейлиг киржип турар. Оон ыңай совет интеллигенция бистиң курунвистиң башкарылгазында, улус ажыл-агыйының удуртулгазында, чурттуң политиктиг болгаш культурлуг амыдыралының бүгү адырларында ажылдап турар.

Бистиң областың улус ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү участоктарында тускай эртемниглерниң хөй санныг отряды: башкылар, эмнелге ажылдакчылары, агрономнар, зоотехниктер, инженерлер болгаш техниктер ажылдап турарлар. Областа национал интеллигенция харыысалгалыг рольду күүседип, бодунуң одуруун дээди болгаш тускай өөредилге черинде доосканнар-биле улам-на четчелеп ап турар. Оон ыңай бистиң обласка төп областардан хөй санныг тускай эртемниглер соксаал чок кээп турарлар.

Ам интеллигенция-биле ажылга кол чүве болза, кадрларның билиглерин ажыл херек кырынга билдилиг ажыглаарын чедип алыры болур. Ынчаңгаш интеллигент бүрүзүнүң сорулгазы болза, күш-ажылды организастаарынга мергежилди бедидери, эртемниң болгаш техниканың база мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин бүдүрүлгеге ажыглаарын калбаа-биле нептередири, чоннуң культурлуг деңнелин бедидер дээш ажылды организастаары болур. Бүгү ажыл бүдүрүлге планнарын ажыр болгаш долдур күүседиринче, улустуң хереглел күүлдериниң бүдүрүлгезин бедидериниң программазын боттандырарынче, бүгү совет кижилериниң материалдыг чаагайжылгазын бедидеринче улуг кичээнгейни угландырарында болуп турар.

Бистиң областың интеллигенциязы харыысалгалыг болгаш хүндүлүг хүлээлгени күүседип турар. Партия болгаш чазактың төөгүлүг шиитпирлерин, ылаңгыя көдээ ажыл-агыйны шыңгыы көдүрер дугайында СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шиитпирлерин таныштырар талазы-биле масса чоннуң ортузунга танылыг ажылын чорударынга интеллигенция улуг рольдуг болган. Областың төвү Кызылда болгаш районнарда чурттап турар угаан ажылының кижилери ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның үезинде эң харыысалгалыг ажылды—чон ортузунга агитация болгаш пропаганда ажылың чедиишкиннии-биле чорутканнар. Ол ышгаш олар часкы шөл ажылдарының үезинде боттарының хүлээлгезин база-ла күүседип шыдааннар.

Бистиң тускай эртемниглеривисте ниитилел амыдыралынче ханызы-биле кирип, чон ортузунга танылыг ажылынга идепкейлиг киржип турарлар база эвээш эвес. Чижээлээрге, Кызылдың № 7 школада башкы эш Плюскина өөреникчилер болгаш адаиелер ортузунга ажылды эки чорудуп турар. Ол ышкаш эмчилер Сереккей биле Федорович олар боттарының тускай эртеминиң талазы-биле танылыг ажылын база идепкейлиг чорудуп турарлар.

Интеллигенцияның политиктиг билиин болгаш мергежилин бедидер талазы-биле ажыл база чоруп турар. Бо дугайын СЭКП Каа-Хем райкомунуң чорудуп турар хемчегленден көрүп болур. Ында районнуң культура бажыңында политиктиг болгаш техниктиг эртемнерниң темаларынга лекциялар доктаамал номчутунуп турар болгаш кадрларның лекцияларга киржир болгаш база оларның талазындан лекцияларны, илеткелдерни номчуур, тургузар ажылче сонуургалын улгаттырган.

Ындыг-даа болза, интеллигенция-биле ажылда четпестер бисте ам-даа хөй. Бо талазы-биле эң улуг четпес чүве болза, партия организациялары бистиң кадрларывыстың, тускай эртемниглерниң политиктиг өөредилгезин четпес организастааны болгаш оларны хөй-ниитиниң ажылынга киржир кылдыр ажылды таарыштыр организаставаны болур. Бо чылын партия чырыдыышкынының системазынга бөлгүмнерни болгаш политшколаларны организастаарынга эки-тура барымдаалатынмайн барганы бистиң кадрларывыстың билиг талазы-биле өзүлдезинге идигни бербээн. Чижээлээрге, партияның Барыын-Хемчик, Өвүр райкомнары кадрларның политиктиг өөредилгезинге чогуур кичээнгейни салбааны-биле ында тускай эртемниг кадрлар үгле боттарының тускай эртемиң билиринге кызыгаарлатынгаш, политиктиг билиглерден болгаш хөй-ниити ажылындан шуут дашкаарлап тургулаан таварылгалар эвээш эвес.

Чамдык черлерде интеллигентилер өөредилгениң эки-тура барымдалаар принцивин өскээр билип алгаш, марксисчи-ленинчи өөредилге-биле шуут чепсегленмейн турарын барымдалааш, партия организациялары бо талазы-биле контрольду күштелдирер ужурлуг.

Кызыл хоорайда интеллигенция-биле ажылда четпестер база бар. Лекциялар болгаш илеткелдер номчутунуп турар болза-даа, тускай эртемниглерниң хөй-ниити ажылынга киржилгези кончуг күду болуп турар. Моон алгаш көөрге, партияның хоорай комитеди интеллигенция-биле ажылды ам-даа четпес чорудуп турары тодаргай.

Кадрларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузуп бээр херек. Бистиң обласка өске областардан хөй-хөй кадрлар кээп турар. Оларның ажылдаар болгаш чурттаар черинге тааржыр байдалдарны тургузуп бээр дугайында сагыш салыышкын чер-черниң совет болгаш ажыл-агый организацияларының кичээнгейниң төвүнге турар ужурлуг. Барыын-Хемчик болгаш Чаа-Хөл районнардан кадрларның чамдык агымнаар чоруун болдурупканы канчап-даа таарышпас.

Партия организациялары интеллигенцияны хөй-ниити ажылынга көдээге болгаш хоорайга калбаа-биле ажыглаарын чедип алыр херек. Ол—бистиң партияның улуг күжү. Бистиң сорулгавыс интеллигенцияны чон ортузунга билиглерни нептередиринге, культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылынга, ном-биле ажылга калбаа-биле кириштирери болур.

Интеллигенция-биле ажылды экижидери—ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алырынга чугула үүл болур. Ол ажылды күштелдирери — партия организацияларының чугула сорулгаларының бирээзи.

Киевтиң Т. Г. Шевченко аттыг опера болгаш балет театрының көргүзүү Москвага болуп эрткен. Олар УССР-ниң уран-чүүлдериниң алдарлыг ажылдакчызы композитор К. Данькевичиниң «Богдан Хмельницкий» деп операзын (оон сөзү В. Васильевская биле А. Корнейчуктуу) театр бодунуң уран-чүүлүнге көргүскен.

Чурукта: «Богдан Хмельницкий» деп операның 4-кү көргүзүүнден сцена; орус болгаш украин ийи акы-дуңмалышкы улустарның катап каттышканының хүүнде Переяславда шөлде.

Чуруу **А. Батановтуу.** СЭТА-ның пресслишези.

Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылынга алдар болдурган тиилелгениң арказының үндезинин Киевте салганы

КИЕВ. Май 24-те маңаа, Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылынга алдар болдурган тиилелгениң арказының үндезинин салган.

Москвадан Киевче кирер черде шөлге хүндүс бүдүрүлгелериниң мунмуң ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары, эртемденнер, литератураның болгаш уран-чүүлдүн ажылдакчылары, студентилер, Совет Армияның дайынчылары, хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери чыылганнар. Чыылганнарның арызында—Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылының байырлалынга киришкен акы-дуңма эвилелдешкен республикаларның төлээлериниң кежигүннери бар. Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылынга алдар болдурган тиилелгениң арказының үндезинин салырынга таварыштыр болган митингини Украинаның КП-зының Төп Комитединиң болгаш Украин ССР-ниң чазааның дааскаңын ёзугаар Украинаның КП-зының ТК-зының секретары Н. В. Подгорный ажыткан.

Ол митингиге УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Н. Т. Кальченко, «Кызыл экскаватор» заводтуң токары В. К. Семинский, ажылчы чоннар депутаттарының Киев хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы А. И. Давыдов, Киевтиң шериг округунуң шериглериниң командылакчызы армия генералы В. И. Чуйков, Украинаның совет чогаалчылар Эвилелиниң баштаар черинин даргазы Н. П. Бажан олар чүве чугаалааннар.

Эш Подгорный ак хар дег шывыгда лентаны үзе кезиптерге, чыылганнарның мурнунда кызыл гранитпан кылган көжээ көстүп келген. Ында мындыг алдын үжүктер көстүп турган:

«Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылынга алдар болдурган тиилелгениң арказы найыралдың демдээ болзун

24—5—1954 ч.»

Совет Украинаның гимнизиниң аялгазы шөлге чаңгыланып турган. (СЭТА).

ССРЭ-ниң Харылзаа министерствозунуң Тыва автономнуг областа кол профессияларның, улуг болгаш ортумак составтың ажылдакчыларын орденнер болгаш медальдар-биле шаннаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1953 чылдың май 22-деги Чарлыын ёзугаар үр чылдарда болгаш кызымак ажылдааны дээш **шаннаары болза:**

ЛЕНИН ОРДЕНИ-БИЛЕ

Рыжов Павел Иванович—Кызылдың харылзаа шугумунуң техниктиг белдириниң участок начальниги.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

1. **Габельков** Степан Григорьевич—харылзааның Чадаана конторазының салбыр начальниги.

2. **Лавринович** Константин Трофимович—харылзаа эргелелиниң начальниги.

3. **Мюллерсон** Клавдия Александровна — Кызылдың харылзаа конторазының телеграфизи.

4. **Панченко** Арсения Григорьевна — харылзаа эргелелиниң инженери.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ДЭЭШ» ДЕП МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Тростенецкий Иван Федорович— Кызыл хоорайның харылзаа конторазының Союзпечать кидизиниң начальниги.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» ДЕП МЕДАЛЬ-БИЛЕ

1. **Абрамов** Савелий Степанович—Кызылдың харылзаа конторазының улуг бухгалтери.

2. **Булатов** Юрий Константинович—Кызылдың харылзаа конторазының улуг техниги.

3. **Васильева** Анна Александровна—Кызылдың харылзаа конторазының улуг контролёру.

4. **Миронов** Георгий Петрович — Кызылдың харылзаа конторазының бригадири.

5. **Орлова** Домнина Алексеевна—Кызылдың харылзаа конторазының радиооператору.

6. **Слепицин** Евгений Павлович—харылзааның Бай-Хаак конторазының начальниги.

7. **Тимофеев** Алексей Дмитриевич—харылзаа эргелелиниң кол инженери.

8. **Ходацкий** Григорий Васильевич—Кызылдың шугум-техника белдириниң участогунуң начальниги

9. **Шерстнева** Екатерина Алексеевна—Кызылдың харылзаа конторазының бригадири.

10. **Шуляк** Федосия Григорьевна—харылзааның Бай-Хаак конторазының почтаның улуг агентизи.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
К. ВОРОШИЛОВ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
Н. ПЕГОВ.

Москва, Кремль 1954 чылдың май 21.

Ажылчы чоннар депутаттарының Москва Совединиң Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылынга алдар болдурган байырлыг хуралы

Май 25-те, Эвилелдер бажыңының Колонналарлыг залынга ажылчы чоннар депутаттарының Москва Совединиң Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылынга алдар болдурган байырлыг хуралы хөй-ниити организацияларының болгаш шериг кезектериниң төлээлекчилериби-биле болган.

ССРЭ-ниң күрүне сүлдезинде алдын херел болгаш «300» деп сан кызыл-чайт апарган турган. Сцена арызында — Россий Федерациязының болгаш Украин ССР-ниң туктары. Хананы тургаар Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле коммунизмниң тиилелгезинче чоруп орар өске акы-дуңмалышкы эвилелдешкен республикаларның туктары.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Москва Комитединиң секретары депутат И. В. Капитонов байырлыг хуралды ажыткан. Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылының дугайында илеткелди кылыры-биле Москва Совединиң күүскомунуң даргазы эш М. А. Ясновка ол сөс берген.

Партияның айытканы коммунистиг тургузуушкунуң программазын амыдыралга боттандырары дээш демиселге Москваның болгаш Москва областың ажылчы чоннары биле Совет Украинаның хоорайларының болгаш суурларының ажылчы чоннарының аразында акы-дуңмалышкы бот-боттарынга дузалажылга болгаш чогаадыкчы кады ажылдажылга өзүп болгаш быжыгып турар. Ол харылзааларның хөгжүлдезинин көскү хереченизи болза, социалистиг үлетпүрнүн, көдээ ажыл-агыйның, эртемниң болгаш культураның ажылдакчыларының аразында мурнакчы дуржулгаларны бүгү тала-биле бот-боттарының солчуп турары болур деп илеткелчи демдеглээн.

Москваның чүс-чүс бүдүрүлгелери Украин ССР-ниң бүдүрүлгелериниң коллективтери-биле чаржып турарлар. Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылынга алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерин «Кызыл пролетарий», «Кадыыр болгаш маска», Каганович аттыг ГП № 1 заводтарның коллективтери, Москва-Курск-Донбасс демир оруунуң Москва салбырының ажылдакчылары болгаш өске-даа черлер алганнар.

Коломенск биле Ворошиловградтың паровоз кылыр заводтарының, «Электросталь» биле «Днепропетсталь» заводтарның аразында, Москваның болгаш Киевтиң идик кылыкчыларының болгаш пөстаавычыларының аразында социалистиг чарыш чедиишкиннинг чорутунуп турар.

Москва чоогунуң колхозчулары Украинаның колхозтарының социалистиг ажыл-агыйының мурнакчы дуржулгаларын сеткил сагыштың ханызындан өөрүшкүлүг хүлээп ап турарлар. Украин колхозчулар москвачыларның үлегер-дуржулгазын ап турарлар.

Бистиң улуг Төрээн чуртувустуң бүгү улустары акы-дуңмалышкы украин улустуң Совет Социалистиг Украинаның улам ыңайгы күчүлүг көдүрүүшкүнү болгаш чечектелиишкини дээш демиселинге кайгамчыктыг чедиишкиннерин улуг ханыышкын-биле демдеглеп турар.

Украин, орус болгаш бистиң чуртувустуң бүгү улустарының найыралынга алдар кылдыр, улуг Төрээн чуртка—бүгү делегейге тайбыңның күчүлүг баганазы—Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелинге алдар кылдыр илеткелчиниң салган йөрээлдери чыылганнарга диңмиттиг адыш часкаашкынынга ужурашкан.

ССРЭ-ниң эртемнер Академиязының президентизи А. Н. Несмеяновка сөс берген. Ол Совет Украинаның эртеминиң болгаш культуразының чечектелиишкининиң дугайын, орус болгаш украин эртемденнерниң аразында доктаамал болгаш сырый харылзааларның дугайын чугаалаан.

Индирде — Орджоникидзе аттыг станок тудуунуң заводунуң токары, Сталинчы шаннадлыг лауреады Н. Чикирев. Заводтуң коллективи төөгүлүг болуушкун—Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылынга дөрт айларның бүдүрүлге планнарын ажыр күүседип ужурашкан деп ол чугаалаан. Бүдүрүлгениң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары Одессаның станок тудуунуң заводунуң коллективи-биле чарыштышаан, 1954 чылдың күрүне планын ноябрьның 25-ке чедир күүседир деп хүлээлге алган.

Москваның Ломоносов аттыг күрүне университединиң студентизи А. Курганова чүве чугаалаан:

—Төөгүлүг болуушкунну бистиң күчүлүг Төрээн чуртувустуң бүгү улустары эргим, чүрекке чоок байырлал кылдыр демдеглеп турар. Бүгү национаддарның кижилери хостуг болгаш акылышкылар дег найыралдыг чурттап болур улустарның чогумна шак ындыг улуг, чаа өг-бүлелиг турарының дугайын Тарас Шевченко бодунуң өлүм чок «чагыгларынга» күзеп чораан. Шак ындыг аас-кежиктиг үениң дугайын революсчу улуг демократтар, орус черниң эң эки оолдары — Белинский, Чернышевский, Добролюбов олар база күзеп чорааннар.

Бистер, Советтер чуртунуң аныяктары социалистиг үеде чурттап турарывыс-биле аас-кежиктиг болгаш чоргаар бис. Иевис—Төрээн чурт бистерге бодунуң бүгү байлаан харам чокка берген, эртемниң, культураның, уран-чүүлдүн эртинелеринче калбак орукту ажыткан, өзүп олурар салгакчыларның угаан болгаш күш талазы-биле бүгү талалыг хөгжүүрүнге чугула байдалдарны тургузуп берген.

Чогаалчы Л. Леоновтуң чугаазын чыылганнар изии-биле байырлааннар. Оон чугаалааны болза:

—Бистиң чуртувуска безин, оон чүс-чүс чыл туруп келгениниң дургузунда безин шак мындыг байырлалды шоолуг эвести тып болур. Бо улуг чаагай байырлал болза, орус болгаш украин акы-дуңма ийи славян улустарның улуг найыралын, сагыш сеткилиниң чоогун, хан-дамырының төреллешкээн бадыткап турар төөгүнү медереп билириниң өөрүшкүзүнде болуп турар.

Совет Эвилелиниң бүгү улустарынга бедик үлегер-чижек болуп турар орус болгаш украин улустарның акы-дуңмалышкы найыралын үзер шак ындыг күш тывылбас деп сөстү хуралдың киржикчилери диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткааннар. Бүгү москвачыларның мурнундан кылдыр чогаалчының чугаалааны болза: бистиң утбавыс, Украина бистиң сагыш сеткилдиң байырын болгаш ынакшылын база катап хүлээ.

Хурал соонда байырлалдың улуг концерти болган. (СЭТА).

Польша Улус Республиканың сейминиң төлээлериниң Переяслав-Хмельницкийге чорааны

КИЕВ. Украинаның Россия-биле катап каттышканының үш чүс чылының байырлалынга киржири-биле Украин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Украинаның Коммунистиг партиязының ТК-ның чалаанын ёзугаар келген, Польша Улус Республиканың сейминиң төлээлери Переяслав-Хмельницкий хоорайга чораан.

Переяслав-Хмельницкийниң ажылчы чоннары акы-дуңма польша улустуң төлээлекчилерин изии-биле уткааннар. Районнуң ажылчы чоннарының мурнундан алдарлыг колхозчу, Украин ССР-ниң Дээди Совединиң депутады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Е. С. Хобта польша улустуң төлээлеринге «хлеб-дус» бараалгадып тудускан.

Төлээлериниң баштыңы, Күрүне Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы Стефан Игнар чүректиң ханызындан чаагай хүлээп алыышкын дээш өөрүп четиргенин илереткен.

Төлээлер Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылынга алдар болдурган улуг тураскаалдың үндезинин салырынга болгаш тураскаалдыг самбыраны ажыдарынга олуржуп, ол черниң төөгү музейинге база чорааннар.

Ажылчы чоннар депутаттарының Переяслав-Хмельницкий хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы Г. И. Ижеля аалчыларның алдары дээш дүштеки шайлалга тургускан.

Арбай ажаап алыышкыны өгелээн

КУЛЯБ. (Таджик ССР-де). Чаъстар соонда обласка изиг дүжүп эгелээн. Сиген кезилдези түлүктеп, тараа быжып турар. Дангаринский, Московский болгаш Пархарский районнарның колхозтары арбай ажаап алыышкынынче кирипкен. Чер болганда дүжүт эрткен чылдагызындан дыка бедик болуп турар. (СЭТА).

МТС-тиң трактор бригадазы кур чер аңдарылгазында

Эш Ермолаевтиң бригадирлээн трактор бригадазы Таңды районда Калинин аттыг колхозтуң часкы тарылгазын 4 ажыл хүнүнде эки шынарлыг дооскаш, кур чер аңдарынче кирген. Ол трактор бригадазы 400 ажыг гектар чайгы черни хуусаазындан 20 хонук эрте дооспушаан, ам 300 гектар кур болгаш куруккан черни аңдарган.

Кур чер аңдарарынга эштер В. Ермолаев, И. Бородкин олар база-ла мурнакчылар болуп, бүдүрер ажыл нормазын үргүлчү 200—250 хуу күүседип, бир тонна ажыг кывар чүүлдү камнап алган.

Комсомол райкому кончуг эки ажылдааны дээш эш П. Ермолаевтиң трактор бригадазынга шилчиир Кызыл тукчугашты тывыскан.

Интеллигенция-биле ажылды экижидери — партия организацияларының чугула сорулгазы

Тургузукчу күш-ажылды кылып турар совет улус ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлеп турар. Совет кижилер боттарының бүгү-ле күчүлүг, эгээртинмес күштерин Коммунистиг партияның ажылдап үндүрген политиказының амыдыралга боттандырылгазы дээш берип турарлар. Ол политика бистиң Төрээн чуртувустуң коммунизм тургузуушкунунче бурунгаар шимчээшкинин, чурттуң бүдүрүкчү күштериниң өзүлдезин, улус массаларның материалдыг чаагайжылгазының болгаш культурлуг деңнелиниң дүрген өзүлдезин чайгылыш чокка хандырып турар.

Бистиң чуртувустуң бүгү-ле булуңнарында социалистиг экономиканың дүрген хөгжүлдези дээш, материалдыг болгаш культурлуг хереглелдериниң элбекшили дээш сорук кирген хайныышкынныг демисел чоруп турар. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле көдээ ажыл-агыйны шыңгыы көдүреринің, чүүү-даа мурнунда бүгү көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң үндезини—тараа ажылын хөгжүдериниң сорулгазы боттанып турар. СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының доктаалдарында айытынган сорулгаларны бүгү совет кижилер бүгү улустуң эң чугула сорулгазы кылдыр хүлээп алган.

ССРЭ-де социализмниң эң улуг чаалап алыышкыннарының бирээзи—делегейде эң мурнакчы совет социалистиг культураның тургустунганы болур. Культура революциязы боттанганының түңнелинде бистиң чуртувус школаларның, техникумнарның, дээди өөредилге черлериниң, культура-чырыдыышкынның болгаш эртемниң албан черлериниң калбак четкизи-биле шыптынган. Улус чон-биле ханы харылзаалыг, Коммунистиг партияга, Советтиг Төрээн чуртка, коммунизм тургузуушкунуңа хереэнге бердинген чаа, совет интеллигенция база тургустунган.

Амгы үеде, совет улус канчаардаа аажок улуг төөгүлүг ужур-дузалыг сорулгаларны шиитпирлеп турда, культура тургузуушкуну аажок улуг калбарыышкынны алган. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бадылааны күрүне бюджединде социал-культура хемчеглеринге — чырыдыышкынга, кадык камгалалыга болгаш өскедаа чүүлдерге 1954 чылда акшаландырыышкынга 141 миллиард ажыг рубль, өскээр чугаалаарга, 1939 чылдагы күрүне бюджединиң бүгү чарыгдалдыг кезээнге деңнежип турар акшаны чарыгдаарын көргениң чугаалаарга-ла четчир. Чоннуң социал-культурлуг хереглелдериниң акшаландырыышкынынга область бюджединиң 75 хуузу кирер, ооң иштинде эң улуг черни улус чырыдыышкын черлерин акшаландырары ээлээн.

Коммунистиг партияның болгаш совет чазактың хүн-бүрү сагыш салыышкынының болгаш дузаламчызының ачызында бистиң область кадрлар, совет интеллигенцияның армиязы дүргени-биле өзүп, күрүне алган черлеринде, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү адырларында ажылдап турарлар.

Бистиң область күш-ажылчы тыва чоннуң иштинден өзүп үнген чогаалчылар болгаш чурукчулар, башкылар болгаш артистер, агрономнар болгаш зоотехниктер, композиторлар болгаш журналистер, эртем болгаш медицина ажылдакчылары боттарының күштерин болгаш билиглерин коммунизм тургузуушкунунуң хереэнге берип турарлар.

Уран-чүүлдүң бүгү адырлары-биле чергелештир Тывада бот-тывынгыр уран-чүүл база көстүп көрбээни-биле дүрген хөгжүп турар. Чоокта бистиң Төрээн чуртувустуң найыслалы Москвага Россий Федерациязының көдээниң бот-тывынгыр уран-чүүл көрүлдезинге бистиң областың төлээлекчилери киришкеннер. Эштер М. Дакпай, М. Сайхо, С. Анай-оол, Н. Кысыгбай болгаш өскелериниң-даа күүседилгелери улусчу талантыларның өзүлдезин көргүскен.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү адырларында совет интеллигенцияның ажыл-чорудулгазы хүндүлүг болгаш улуг черни ээлеп турар. Чижээлээрге, Өвүр районнуң Хандагайты чеди чыл школазының башкызы Ооржак Папыйоолдуң башкылап турар класстарында 46 өөреникчилерде өөредилгезинге күш четпейн турар чаңгыс-даа кижи чок, ол ышкаш Бии-Хем районнуң Үстүү-Тарлагда чеди чыл школазының башкызы эш Ондар Часыңмаа педогогика ажылын хөй-нитти ажылы-биле билдилиг холбаштырып, чон ортузунга, ылаңгыя ада-иелер аразынга ажылды чедиишкинниг чорудуп турар. Тожу районнуң ажылчы чоннары эмнелге пунктузунуң эргелекчизи коммунист эш Е. Тарабринаны эки билирлер.

Көдээге болгаш хоорайга политик-массалыг ажылды чорударынга совет интеллигенцияның ролю улуг. Чамдык интеллигентилер ол ролюн чедиишкинниг күүседип турарлар. Кызыл районнуң Ээрбекте чеди чыл школазының башкылары эштер Балыкова, Исаева болгаш Черкашин олар колхозчуларга СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шиитпирлериниң дугайында, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязының материалдарының дугайында база делегей байдалының дугайында иletкелдерни кылып берип турарлар. Улуг-Хем районда Шагаан-Арыг МТС-тиң агроному эш Васильев картофель болгаш ногааларның олуртулгазының дөрбелчиңуяланчак болгаш дөрбелчиңаргаларының дугайында элээн каш лекцияларны колхозчуларга номчаан. Бии-Хем районда эштер Каваа-Сарыг биле Савкин олар көдээ ажыл-агый билиглериниң пропагандазының талазы-биле иletкелдерни идепкейлиг кылып турарлар.

Ындыг болза-даа интеллигенция-биле ажылда улуг четпестер ам-даа хөй. Ылаңгыя Бай-Тайга районда бо талазы-биле дыка улуг четпестер бар. Чижээлээрге, Барыын-Хемчик районнуң девискээри болур Кара-Хөл деп черде чурттап турар элээн хөй өрегелер Бай-Тайга районнуң район төвүнде Молотов аттыг колхозка киргеннер, а Кара-Хөлде школада, эмнелгеде, зооветучастокта элээн интеллигент кадрлар бар. Оларның ортузунга ажыл-чорударын хамаарышкан районнар чогууру-биле херекке албайн, Бай-Тайганың удуртукчулары эрге-чагыргаңар Барыын-Хемчикте дижип, а Барыын-Хемчиктің удуртукчулары силерниң ажыл-агыйыңар Бай-Тайгада, ынчангаш ол чер силерни хандырар, хайгааараар дижип, удур-дедир чая кагжып турары канчап-даа шын эвес.

Өвүр, Кызыл болгаш Чаа-Хөл районнарда интеллигенция-биле ажыл ам-даа четпес тургустунган. Ол районнарда интеллигенция ортузунга организастыг болгаш кижизидилге ажылын четпес тургусканы-биле интеллигентилер марксисчи-ленинчи теорияны шиңгээдип алырынга кичээнгейин салбайн, хөй-нитти ажылындан хоорлуп, чүгле боттарының тускай эртемин билиринге кызыгаарлатынгаш, билиглериниң өскедаа хөй байлактарын шиңгээдип алырынга сонуургалдыг эвестер.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң кандыг-даа адырында ажылдап турар кадрлар нитти херекти — коммунизм тургузуушкуну дээш чаагай херекти боттандырарынга бараан болур ужурлуг. Ынчангаш партия организациялары интеллигенция-биле ажылды бодунуң кичээнгейинге алган турары оларның шуут хүлээлгези.

Партия чырыдыышкынының системазында болгаш бот-кичээл-биле өөредилгеде марксисчи-ленинчи теорияны коммунистер-биле кады хөй санныг партия кежигүнү эвес интеллигент кадрлар шиңгээдип ап өөренип турарлар. Бо чылын партия чырыдыышкынының системазында өөредилге чылы июнь 1-де ажылын дооскан турары билдингир болгай. Ам сорулга болза, келир өөредилге чылынга чедиишкинниг белеткенири-биле кады лекция пропагандазын калбартып чорудары болур. Партия организациялары ол ажылга бистиң интеллигенциябысты калбаа-биле киириштирер ужурлуг. Интеллигенция ортузунга ажылды күштелдирип чорудуп тургаш, ажыл шагы үзер, моральга удур чоруктарны кыла бээр чүүлдерни интеллигент кадрларның иштинге тургуспайн барып болур. Ынчангаш партия организациялары интеллигенция ортузунга кижизидилге ажылын шиитпирлии-биле күштелдирер ужурлуг.

Бистиң кадрларывыстың политиктиг билии бедик, хөй-нитти ажылынга киржилгези улуг болган тудум-на бистиң ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң талазы-биле чедиишкиннеривис көвүдээр болгаш улам бажыглатынар.

Д. РЫЛОВ,
СЭКП обкомунуң инструктору.

Чаш малды бүрүн камгалап ап турар

Кызыл районда «Бай-Булуң» көдээ ажыл-агый артелиниң малчыннары малдың чаш төлүн чидириг чокка ап турарлар. Хойжу эш Адыя 98 баш хойдан 100 хураганнарны, 152 өшкүден 192 анайларны, эш Лопсан 169 өшкүдеН 180 анайларны камгалап алган. Малчыннар Биче-оол, Үдүмбора олар малдың чаш төлүн эки ажаап, доруктурарын хандырганнар.

С. СЕМИС-ООЛ.

Хойжунуң чедиишкини

Чаа-Хөл районда «Тиилелге» көдээ ажыл-агый артелиниң хойжузу эш Д. Сертип колхозтуң хоюн алды чыл иштинде чыл бүрү өзүлделиг кадарып келген. 1953 чылда 210 баш хойдан 212 хураганнарны өстүргеш, колхозтуң ниити хоюнга дужаап берген.

Эш Сертип бо чылын төрээн 215 хойдан 225 хураганнарны камгалап алган доруктурып турар. Хойжу тус черниң хоюнуң уксаазын экижидер сорулга-биле эрткен чылын хойларны каракуль кошкар-биле эдериширгениниң түңнелинде бо чылын төрээн хойдан 54 каракуль хураганнарны алган.

К.САНДЫЙ.

Өөреникчиден мастер четкен

1953 чылдың декабрьда Тожу райүлетпүр комбинадынга өөреникчилеп кирген Кол Дажыңнай ол үеге чедир чазанылганың нарын чүүлдерин шуут кылып билбес турган. Ажыл-ишке сонуургалдыг аныяк оол цехтың мастери коммунист Данзынайның мергежилдиг уран холдарын кичээнгейлиг көрбүшаан, эдилелдиң техника чепсектерин камныг, чөп ажыглаарын дүрген шингээдип ап турган.

Ажылдың баштайгы үелериндe бергелер хөй турган, ону эштериниң дузазы-биле тиилеп эртпишаан, мергежил чедип алырының 6 айлар хуусаазын чүгле 3 айларда дооскаш, шуут чижектиг ажылче шилчээн. Чазанылганың нарын аргаларын ынакшылдыг камгалап турар. Гогольдуң болгаш Щепкиннің, Мусоргскийниң болгаш Чайковскийниң, Репинниң болгаш Короленконуң, Горькийниң болгаш Маяковскийниң амыдыралы-биле болгаш чогаадылга ажыл-чорудулгазы-биле холбашкан тураскаалдыг черлер Украинада дыка хөй.

Ынакшылдың болгаш бүзүрелдиң демдээ кылдыр ақы-дуңма Украинага ак-сеткилдиг орус улустуң чоокта чаа шилчидип бергени Крым областың Ялта хоорайында шылгарангай украин шүлүкчү Степан Руданскийниң хөөру болгаш улуг орус чогаалчы А. П. Чеховтуң бажың-музейи бот-боттарындан ырак эвес турул турар. Кавказтың эдектеринде, Нальчикте кайгамчык украин херээжен чогаалчы Марко Вовчектиң амыдыралының сөөлгү чылдары-биле холбашкан тураскаалдыг черлер бар, а Кубаньның Таманск станциязында ийи улустарның үүс чылдыг найыралының тураскаалы—украин запорожчуның дүрзү хевири бар.

Украин улустуң маадырлыг оглу—кайгамчыктыг совет чогаалчы Николай Островскийге тураскааткан мемораллыг музейдер чогаалчының төрээн чери Украинаның Шепатовкада, а ол ышкаш ооң чурттап турган болгаш өлген черлери болур Москвада база Сочиде бар.

Нанев хоорайда Украинаның улуг шүлүкчүзү Тарас Шевченконуң ыдыктыг хөөрү бар болгаш ол-ла хоорайда Украинаны хостаар дээш тулчуушкуннарга маадырлыы-биле өлген талантылыг орус чогаалчы Аркадий Гайдарның сөөгү шыгжатынган. Чоокта чаа Шевченконуң болгаш Гайдарның хөөрлеринге Киевке болган орус литература болгаш уран-чүүл декадазының киржикчилери—орус чогаалчылар чораан. Тураскаалдарның дөстеринге веноктар салган болгаш бистиң улустарывыстың база бистиң культураларывыстың кезээ мөңгеде ақы-дуңмалышкы чоруунуң дугайында ол чогаалчылар чугаалар чугаалааннар.

Бистиң найыралывыстың төөгү бижилгезинде хөй-хөй алдарлыг ариннар бижитинген, ынчалза-даа ол төөгү бижилгезиниң эң өөрүнчүг болгаш чайыннанчак эгези төөгүлүг 1917 чылда, шаандагы Россия империязының улустары улуг орус улуска баштаткаш, кулданылганың илчирбезин үзе шапкан болгаш ханы-биле чаалап алган хосталгазын быжыглаан үеден эгелээн. Совет үеде ол найырал болза, бистиң улустарывыстың аас-кежии дээш күш-ажылче болгаш тулчуушкуннарже сорук киирип турар оон-даа артык улут болгаш күчүлүг күш болу берген. Шаанда орус чогаалчыларның номнарын украин дылга, украин чогаалчыларның номнарын орус дылга очулдуруп үндүрери дыка эвээш турган. Ам бис чүгле найырал дугайында эвес, харын бистиң литератураларывыстың чаңгыс-аай фронтузунуң дугайын чугаалап турар бис, чүгле аңгы-аңгы ном үндүрүлгелериниң эвес, харын орус болгаш өске-даа ақы-дуңма дылдарда үнүп турар украин литератураның номнарының миллион-миллион тиражтарының дугайын, классиктиг болгаш амгы үениң орус литератураның чогаалдарын, база өске национал республикаларның чогаалчыларының номнарын украин дылга очулдуруп үндүрери үргүлчү калбак массалыг болу бергениниң дугайын чугаалап турар бис.

Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чыл болганынга тураскааткан Украин ССР-ниң эртемнер Академиязының ниити хуралының юбилей сессиязы болза, шаанда орус болгаш украин культураның мурнакчы ажылдакчыларын хаанныг Россияның дүжүметтериниң талазындан канчаар истеп, сүрүп турганындан амгы үеде байдал канчаар сыр өске болганын көргүскен. Украин эртем ажылдакчыларынга ақы-дуңма байыр, найыралдың изиг сөзүн чедирип келген бүгү Совет чурттуң эң шылгарангай эртемденнери сессияның ажылынга киришкен. Украинаның совет чогаалчылар Эвилелиниң юбилей пленумунга бүгү совет улустарының литературазының төлээлекчилери база келген.

Киевке орус литератураның болгаш уран-чүүлдүң канчаар-даа аажок чедиишкинниг болуп эрткен декадазы, Москвага украин чогаалчыларның болгаш артистериниң көргүзүглери болза, бистиң улут найыралывысты херелдер-биле чырыдып турар делегейде эң мурнакчы совет культураның канчаар-даа аажок улут чедиишкиннериниң чайыннанчак көргүзүү болган.

Улуг национал байырлалдың хүннеринде бүгү Украинага улустарның аас-кежиктиг тургузукчу күш-ажылының дугайында, бистиң кайгамчыктыг, хөй националдыг советтиг Төрээн чуртувус—Совет Эвилелиниң үзүлбес кезээ, Европада эң улуг күрүнелериниң бирээзи, чечектелип турар индустриалдыг-колхозчу Украинаның алдарының, күчүзүнүң болгаш чаражының дугайында өөрүшкүлүг ырлар чоргаар диңмиреп турар.

Любомир ДМИТЕРКО.

Автотранспортка таарымчалыг орукту тургузар!

Улус ажыл-агыйының болгаш культураның улам ыңай хөгжүлдезинге автотранспорт чугула черни ээлеп турар. Моон-биле кады автомашинага таарымчалыг орукту черчерге экижитпес болза, чүгле сөөртүлге талазы-биле сорулга багай күүсетинер эвес, үнелиг машина техника үрелип, ажылдан үнер апаар деп чүве билдингир.

Партия болгаш чазак орук тудуушкунунга, ону септеңчаартырынга база үргүлчү хайгаарап көөрүнге чыл-бүрү хөй түңнүг хөренгини болгаш техниканы үндүрүп турар. Демир орук чок, хем транспорту тургустунмаан ылаңгыя бистиң области автотранспорттуң ролю дыка улуг. Ындыг турбуже районнар аразында орук тудуушкуну болгаш септелгези багай, чамдык черлерде оруктар кандыг-даа ээлелге чок, үрелип турар.

Автомашинага таарымчалыг эки орук ала-чаягаар кылдына бербес, ону тургузарынга шын көрдүнген план ёзугаар ол ажылче чурттакчы чоннуң күүгүн чөп организастаар херек. Бо ажылдарны районнарның чүгле орук киллистери харыылаар эвес, харын райкүүскомнар болгаш көдээ Советтер база удуртур ужурлуг.

1953 чылда орук тудуунуң планын область 110 хуу, көвүрүг тударын—112 хуу, ынчаарга оруктуң капитал салыышкынныг септелге планын чүгле 75 хуу күүсеткен, а шынары ылаңгыя Чаа-Хөл, Тес-Хем, Таңды районнарда дыка багай болуп турар. Моон ужурунда автомашиналары хөй Кызылдың АТК, облпотребсоюз, заготзерно ышкаш организациялар кывар чүүлдүң ажыр чарыгдалындан болгаш техниканың үрелиишкининден улуг каражаларга таваржып турар. Ол ышкаш МТС-тернің, совхозтарның болгаш колхозтарның автомашиналарының үрелиишкининиң 40 хуузу чүгле оруктуң багай тургустунган, септелге чогундан болуп турарын хыналда бүзүреткен.

Эрткен чылын орук септелгезиниң талазы-биле Улуг-Хем, Барыын-Хемчик районнар багай эвес ажылдаан, райкүүскомнарның талазындан орук киллистерин боттуг удуртуп, чонну чөп организастаанындан ол районнар септелге планын ажыр күүсеткен. Ынчаарга чамдык Бай-Тайга, Тес-Хем, Таңды ышкаш районнар ол талазы-биле салдынган сорулгазын чүгле 60 хуу хире күүсеткен.

Элегестиң Чал-Кежигде бо чылын чаа ажыглалда кирген улуг көвүрүг ында Будённый аттыг колхозтуң хереэ эвес, ооң ажыы Таңды районга бүрүн хамааржыр. Ындыг турбуже район организацияларының аңаа удуртулгазы барык чок болган. Ооң чанында «Элегес» совхоз (директору эш Берсенев) шуут киришпээни канчап-даа шын эвес. Ол ышкаш 80 мун рубльдиң орук септелгезин кылыр планныг «Кызыл партизан» база «Революцияның чалбыыжы» колхозтар эрткен чылын ол талазы-биле база чүве кылбаан.

Калдактың автомашина оруун чыл санында хар моондактай бергилээрин Тес-Хемниң райкүүскому (даргазы эш Чадамба) херекке албайн турар. 1953 чылда аңаа 4 кижи ажылдаан, а бо чылын ында чүгле 5 кижи бар. Районнуң ол чер ужур-дузалыг өске-даа оруктарын экижидер айтырыг хайгаарал чок байдалда шилчитинген. Бо талазы-биле чонну эвилелдээринге дуза дилеп айтырыг тургузарга районнуң удуртукчулары: «хостуг кижилер чок, ажылчын холдар чедишпейн турар»—дээш, кандыг-даа арга сүмезин бербес.

Районнарның ол черлеринге ужурдузалыг оруктарын экижидериниң угланган шиитпирлерни облкүүском чыл-бүрү үндүрүп келген, а ол чугула айтырыгны чамдык райкүүскомнар чүгле хүлээп алырынга кызыгаарлатынгаш, ону амыдыралга боттандырарынче сагыш салбайн турар. Ол чорук шиитпирниң күүселдези дээш демиселдиң кошкаан херечилеп турар.

Ажылчы чоннуң материал-культурлуг негелдезиниң улам өскенинге, ажыл-агый, бүдүрүлге черлериниң калбарганынга холбаштыр автотранспорттуң эргилдези бо чылын эрткен чылдардан каш катап улгадыры билдингир. Бо талазы-биле оруктарны таарымчалыг тургузары онза чугула. Ону организастап удуртуру районнарда орук киллистериниң, райкүүскомнарның болгаш көдээ Советтериниң хүн-бүрү ажылының төвүнге турар ужурлуг.

П. ГАВРИЛОВ.

Совхозта тудуг ажылы

Улуг-Хем районнуң «УТКА-ның 25 чылы» совхозтуң тудугжулары эки ажылдап турар. Бо чылдың тудуунга белеткезе чогуур 1700 кубометр ыяш бүрүн кестинген. Ооң иштинден 800 кубометр ыяш тудуг шөлүнде дүжүртүнген, өскезин кескен черинден машина оруу ак черже үндүр сөөрткен. Оон ыңай 800 кубометр дилер ыяшты кезин белеткээн болгаш ам ооң сөөртүлгези чоруп турар.

Тудугда шупту 25 ажылчыннар бар. Оларга тергелерни, ажыл аътарын болгаш бир прицептиг машинаны тускайлап берген. Тудуг бригадазы 1200 баш хой кирер кажааны, 100 тоннадан эвээш эвес ногаа шыгжаар складты, ийи-ийи квартиралар-лыг 5 бажыңнарны тудуп турар. Бригада бо чылын эрги тудугларның септелгелерин база чорудар.

Тудугжуларның аразында эштер Мартаа, Колобин, Ильин, Ластович олар ажыл нормазын 170—170 хуу күүседип турарлар.

Х. ХОВАЛЫГ.

Найыралдың, ақы-дуңмалышкы чоруктуң, чаңгыс эптиң илерээшкини

Совет Төрээн чурт Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылының байырлалы болза, төрээн Коммунистиг партиязын болгаш Совет чазаан долгандыр сырый каттышкан бүгү совет улустарның бузулбас найыралының болгаш быжыг чаңгыс-эвиниң чайыннанчак көргүзүү болуп турар.

Бодунуң шынчы өңнүү—улуг орус улуска болгаш бистиң хөй национал-дыг Төрээн чуртувустуң бүгү улустарынга Украинаның ажылчы чоннары чүрээниң ханызындан өөрүп четиргенин ол алдарлыг байырлалда илередип турар.

Ақы-дуңмалышкы чоруктуң тугунуң адаа-биле тиилээн Октябрьның социалистиг Улуг революциязы күш-ажылчы украин улусту социал болгаш национал дарлалдан хостаан, аңаа чаа, социалистиг амыдыралче орукту ажыткан. Улуг орус улустуң болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң бүгү улустарының найыралдыг дузаламчызы Украинага Советтериниң эрге-чагыргазын быжыглаар, ооң девискээринден хамааты дайынның үезинде даштыкы эжелекчилерни болгаш ак-гвардейжи дээрбечилерни үндүр сывырар арганы берген. Ақыдуңмалышкы улустарның тиилетирбес күжү Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында гитлержи агрессорларга удур оларның маадырлыг демиселинге чайыннанчаа-биле илерединген.

Бүгү совет улустарның, чүүү-даа мурнунда улуг орус улустуң найыралдыг дузаламчызы тиилелгелиг социалистиг тургузуушкуннуң бүгү чаларында украин улусту хей-аът киирип, деткип турган. Чүгле оларның ак-сеткилдиг ақы-дуңма деткимчези-биле украин улус дайынның балыгларын кыска хуусаада эмнеп эжирткен болгаш өске совет республикалар-биле кады коммунизмче дидим бурунгаарлап орар. Мерген Коммунистиг партияның ынакшылдыг кижизиткени совет улустарның ыдыктыг ленинчи-сталинчы найыралы болза, бистиң советтиг Төрээн чуртувустуң быжыының болгаш тиилетирбезиниң үндезини, ооң чечектелиишкининиң үнер дөзү, ооң чедиишкиннериниң магадылалы болур.

Бо хүннерде украин бажыңнарның эжиктери калбаа-биле ажык, байырлалдың болгаш найыралдың сөстерин аңгы-аңгы дылдарга чугаалап турар бистиң эргим аалчыларывыс болгаш өңнүктеривис ол бажыңнарже кирип келгенинге бис өөрүп турар бис.

Бичии украин хоорай Переяслав-Хмельницкийже улуг совет чурт бүгү хайгааралын салып турар. Ол хоорайга 300 чыл бурунгаар хосталгага ынакшылдыг украин улустуң төлээлекчилери бодунуң гетманы Богдан Хмельницкийниң Украинаны Россия-биле катап каттыштырар дугайында шиитпирни чаңгыс үн-биле хүлээп алган. Катап каттышкан ийи улуг славян улустарның 300 чылдыг ниити оруу оон эгелээн.

Украин улус бодунуң улуг оглу, шылгарангай күрүне удуртукчузу болгаш полководчузу Богдан Хмельницкийни ыдыктыы-биле тураскаап, украин улустуң хөгжүлдезиниң перспективазы чаңгыс-аай хан-тамырлыг орус улус-биле кады-ажылдажылгазында деп үвени өске кым-даа эвес, а чүгле Хмельницкий көрген. Польша шляхталарга удур украин улустуң шимчээшкинин удурткаш, Богдан Хмельницкий ол шимчээшкинни тиилелгелиг хосталга дайыны кылдыр хуулдурган. Ол аар-берге хөй чылдарда үргүлчүлээн дайынга дон казактарының отрядтары болгаш Москва күрүнезиниң өске-даа черлериниң отрядтары бодунуң ақы-дуңмалары—украиннарга эвээш эвес дузаламчыны көргүскен.

Орус болгаш украин улустарның найыралдыг харылзаалары, экономиктиг болгаш культурлуг харылзаалары хөй үс чылдарда алдар төөгүлүг болуп турар. Бир эвес бистиң Төрээн чуртувустуң чурт чуруунче көөр болза, хөй хоорайларны болгаш суурларны көрүп болур, ынчаарга оларның аттары орус болгаш украин улустарның, база ол ышкаш өске-даа совет улустарның найыралының болгаш ақы-дуңмалышкы чоруунуң демдээ болган, янзы-бүрү үелерде оларның хөгжүлдезиниң культурлуг харылзааларының дириг тураскаалдары болгулаан.

Орус улус колдап чурттап турар улуг эвес украин хоорайжыгаш—Путивль,—славян аймактар чаңгыс өгбүлеге кады чурттап турда, Киевте алдар шимээргеп эгелээн, Новгородта хөгжүм диңмирээн, Путивльге тук турупкан деп «Игорь полкунуң дугайында өөс» деп чогаалдың автору бадыткап турар үе биске эрте бурунгу-үениң дугайын сагындырып турар. Бодунуң шылгарангай амыдыралының сөөлгү чылдарын украин хоорай Львовка эрттирген алдарлыг баштайгы орус парлакчы Иван Федоровтуң тураскаалы Москваның төвүнде тургустунган. Киевте Садовой кудумчунуң азыында улуг эвес бажың ам-даа бар, аңаа декабристер чыглып турган, аңаа Пушкин чораан, а Шевченконуң биографиязы-биле холбашкан черлерни школачы бүрүзү силерге Ленинградтан көргүзүп болур. Пушкинниң дугайында тураскаалды Одесса, Каменка, Тульчин, а Шевченко дугайында тураскаалды, бодунуң шүлүктеринге «эмин эртир алдарлыг» хоорай деп адааны Литваның найыслалы Вильнюс болгаш Украинаның гениалдыг шүлүкчүзү бодунуң даржылгалыг 10 чыл шөлүлгезин эрттиргени казах хову кадагалап турар. Шаанда ыраккы Сибирьже шөлүлгеже улуг орус революсчу Чернышевский болгаш ооң украин уламылакчызы, талантылыг шүлүкчү Павло Грабовский чорутканнар. Улуг грузин шүлүкчү Давид Гурамишвилиниң хөөрүн Полтаваның чанында Миргородта украиннар камныг кадагалап турар болгаш Леся Украинканың маадырлыг амыдыралының сөөлгү хүннерин чурттааны Сурамиде бажыңчыгажын грузиннер ынакшылдыг камгалап турар. Гогольдуң болгаш Щепкиннің, Мусоргскийниң болгаш Чайковскийниң, Репинниң болгаш Короленконуң, Горькийниң болгаш Маяковскийниң амыдыралы-биле болгаш чогаадылга ажыл-чорудулгазы-биле холбашкан тураскаалдыг черлер Украинада дыка хөй.

Ынакшылдың болгаш бүзүрелдиң демдээ кылдыр ақы-дуңма Украинага ак-сеткилдиг орус улустуң чоокта чаа шилчидип бергени Крым областың Ялта хоорайында шылгарангай украин шүлүкчү Степан Руданскийниң хөөру болгаш улуг орус чогаалчы А. П. Чеховтуң бажың-музейи бот-боттарындан ырак эвес турул турар. Кавказтың эдектеринде, Нальчикте кайгамчык украин херээжен чогаалчы Марко Вовчектиң амыдыралының сөөлгү чылдары-биле холбашкан тураскаалдыг черлер бар, а Кубаньның Таманск станциязында ийи улустарның үүс чылдыг найыралының тураскаалы—украин запорожчуның дүрзү хевири бар.

Украин улустуң маадырлыг оглу—кайгамчыктыг совет чогаалчы Николай Островскийге тураскааткан мемораллыг музейдер чогаалчының төрээн чери Украинаның Шепатовкада, база ол ышкаш ооң чурттап турган болгаш өлген черлери болур Москвада база Сочиде бар.

Нанев хоорайда Украинаның улуг шүлүкчүзү Тарас Шевченконуң ыдыктыг хөөрү бар болгаш ол-ла хоорайда Украинаны хостаар дээш тулчуушкуннарга маадырлыы-биле өлген талантылыг орус чогаалчы Аркадий Гайдарның сөөгү шыгжатынган. Чоокта чаа Шевченконуң болгаш Гайдарның хөөрлеринге Киевке болган орус литература болгаш уран-чүүл декадазының киржикчилери—орус чогаалчылар чораан. Тураскаалдарның дөстеринге веноктар салган болгаш бистиң улустарывыстың база бистиң культураларывыстың кезээ мөңгеде ақы-дуңмалышкы чоруунуң дугайында ол чогаалчылар чугаалар чугаалааннар.

Бистиң найыралывыстың төөгү бижилгезинде хөй-хөй алдарлыг ариннар бижитинген, ынчалза-даа ол төөгү бижилгезиниң эң өөрүнчүг болгаш чайыннанчак эгези төөгүлүг 1917 чылда, шаандагы Россия империязының улустары улуг орус улуска баштаткаш, кулданылганың илчирбезин үзе шапкан болгаш ханы-биле чаалап алган хосталгазын быжыглаан үеден эгелээн. Совет үеде ол найырал болза, бистиң улустарывыстың аас-кежии дээш күш-ажылче болгаш тулчуушкуннарже сорук киирип турар оон-даа артык улут болгаш күчүлүг күш болу берген. Шаанда орус чогаалчыларның номнарын украин дылга, украин чогаалчыларның номнарын орус дылга очулдуруп үндүрери дыка эвээш турган. Ам бис чүгле найырал дугайында эвес, харын бистиң литератураларывыстың чаңгыс-аай фронтузунуң дугайын чугаалап турар бис, чүгле аңгы-аңгы ном үндүрүлгелериниң эвес, харын орус болгаш өске-даа ақы-дуңма дылдарда үнүп турар украин литератураның номнарының миллион-миллион тиражтарының дугайын, классиктиг болгаш амгы үениң орус литератураның чогаалдарын, база өске национал республикаларның чогаалчыларының номнарын украин дылга очулдуруп үндүрери үргүлчү калбак массалыг болу бергениниң дугайын чугаалап турар бис.

Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чыл болганынга тураскааткан Украин ССР-ниң эртемнер Академиязының ниити хуралының юбилей сессиязы болза, шаанда орус болгаш украин культураның мурнакчы ажылдакчыларын хаанныг Россияның дүжүметтериниң талазындан канчаар истеп, сүрүп турганындан амгы үеде байдал канчаар сыр өске болганын көргүскен. Украин эртем ажылдакчыларынга ақы-дуңма байыр, найыралдың изиг сөзүн чедирип келген бүгү Совет чурттуң эң шылгарангай эртемденнери сессияның ажылынга киришкен. Украинаның совет чогаалчылар Эвилелиниң юбилей пленумунга бүгү совет улустарының литературазының төлээлекчилери база келген.

Киевке орус литератураның болгаш уран-чүүлдүң канчаар-даа аажок чедиишкинниг болуп эрткен декадазы, Москвага украин чогаалчыларның болгаш артистериниң көргүзүглери болза, бистиң улут найыралывысты херелдер-биле чырыдып турар делегейде эң мурнакчы совет культураның канчаар-даа аажок улут чедиишкиннериниң чайыннанчак көргүзүү болган.

Улуг национал байырлалдың хүннеринде бүгү Украинага улустарның аас-кежиктиг тургузукчу күш-ажылының дугайында, бистиң кайгамчыктыг, хөй националдыг советтиг Төрээн чуртувус—Совет Эвилелиниң үзүлбес кезээ, Европада эң улуг күрүнелериниң бирээзи, чечектелип турар индустриалдыг-колхозчу Украинаның алдарының, күчүзүнүң болгаш чаражының дугайында өөрүшкүлүг ырлар чоргаар диңмиреп турар.

Любомир ДМИТЕРКО.

Колхоз биле школаның аразында бот-боттарынга дузалажылга

Бүгү-ниитиниң ыяавыла өөредилгезин болгаш школаларга политехнизацияны чедишкиниг боттандырар база өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың утка-шынарын экижидер сорулга-биле Житомир областың колхозтарының үндүрген үнелиг эгелээшкинин Таңды районнуң «Кызыл партизан» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери изии-биле деткип, ыында Сосновка тыва чеди чыл школазының материал-техниктиг базазын тургузарынга дузалаарын шиитпирлээннер.

Колхоз бодунуң тараа культураларының сорттуг үрезинин, хөй чылда үнер сигеннериниң, огород болгаш бахча культураларының үрезиннерин, ранетка, яблоньнарның 100 санныг чаш дөстерин школа чанының участогунга тарып олуртуру-биле халаска дузалаан. Школаның политехниктиг базазын тургузар сорулга-биле аңаа бир сиген кезер машинаны, бир аът дырбаажын дузалаан. Ам колхозтуң дарганнаар черинде школага херектиг көдээ ажыл-агый херекселдериниң элээн каш кезектерин кылып берген.

Школаның өөреникчилери школазында дириг бүлүнү база тургузуп алган. Ону байлакшыдып четчелээри-биле колхоз «легторлар» уксалыг 30 дагаа оолдарын, элээн каш ары өглерин берген. Колхозтуң кежигүннери школаның септелгезин чаа өөредилге чылынга эки шынарлыг кылдыр кылып доозарын хүлээнип турарлар. Ам ооң септелгезинге 20 кубометр манзаны дилип белеткээн. Башкылар коллективи артельдиң кежигүннериниң школа дээш сагыш салыышкынынга харыы кылдыр, оларга лекция, беседа, солун номчулгаларын үргүлчү чорудуп, хову болгаш мал фермаларынга агитхуудустарны үндүржүп, парторганизацияның политмассалыг ажылынга улуг дузаны чедирип, колхозчуларның ортузунга организакчы хемчегларни калбартып турарлар.

Оон ыңай башкылар коллективи өөреникчилер-биле кады колхозтуң ниитилештирген малынга быжыг чем-суурну тургузар, тараа ажаалгазынга идепкейлиг киржир талазы-биле чорудар хемчегларниң планын ажылдап кылганнар. Ам школаның өөреникчилери бодунуң участогунда тараа культураларын тараан, помидор, морковь рассадаларын олуртканнар. Өөреникчилер башкыларның удуртулгазы-биле кат-чимистиг садчыгаштың шөлүнге ранетка, яблонь ышкаш чимистиг ыяштарның олуртулгазын база чорудуп турарлар.

С. ТУШКОВ.

Көдээ Советтер бюджедин күүседиринче кичээнгей салыр

Көдээ Советтерниң бюджеди болза, көдээниң улус ажыл-агыйының, социал-культураның хемчеглерин чогуур үезинде акшаландырарының кол үндезини болур. Чаа-Хөл районнуң көдээ Советтери бюджеттиң акша чыылдазының талазы-биле организастыг хемчеглерни четпес боттандырып турар.

1953 чылда бюджеттиң орулгалыгдаа, чарылгалыг-даа кезээн районнуң кайы-даа көдээ Советтери чедар күүсетпээн. Ооң түннелинде көдээ Советтер ниитизи-биле орулганы үүгле 68 хуу, чарылганы 81 хуу күүсеткен. Эрткен чылда көдээ ажылагый үндүрүүнүң чыылдазын Хереме көдээ Совети (даргазы эш Сюртук) 8.200 рубль, Ак-Туруг көдээ Совети (даргазы эш Даваа) 2.300 рубль, Булуң-Терек көдээ Совети (даргазы эш Сенди) 2000 рубль, Чаа-Хөл көдээ Совети (даргазы эш Чындан-оол) 1400 рубль чедир күүсетпейн чыл ажырганнар. Бо чылдың бирги кварталында көдээ Советтериниң бюджединиң орулгалыг кезээ үүгле 5,4 хуу, чарылгалыг кезээ 31,4 хуу күүсетинген.

Бюджеттиң орулгазының база бир кезээ болза, күрүне каайлызындан кирер түннер болур. Ол сорулганы Ак-Туруг көдээ Совединден аңгыда кайы-даа көдээ Советтер эрткен чылда-даа, бо чылдың бирги кварталында-даа күүсетпээн. Булуң-Терек, Кара-Тал, Чаа-Хөл көдээ Советтер бадылаан керээлерин болгаш документилерге таңма базып шынзыдарын халаска боттандырып, доктааткан чурумну сагывайн турарлар.

Бюджеттериниң немелде хөреңгизи болур чондан хавырар бот-онаалга үндүрүүнүң чыылдазы кайы-даа көдээ Советтерде кончуг ооҗум чоруп турар. Эрткен чылдың үндүрүүнден ам-даа 23 муң рубль четче хавыртынмаан. Ол ажыл Булуң-Терек, Чаа-Хөл, Кара-Тал сумуларда онза хожудап турар. Эрткен чылдың болгаш бо чылдың бот-онаалга үндүрүү көдээ Советтерде ниитизи-биле 30 муң рубль хавыртынмайн турар. Ол болза, көдээ Советтериниң талазындан организастыг хемчегларни четпес чорудуп, боттарының бюджеттеринге орулгалар дээш шиитпирлиг хемчегларни чорутпайн турарының тодаргай барымдаазы болур.

Ынчаарга районнуң сан килдизи көдээ Советтерге практиктиг дузаламчыларны база-ла четпес көргүзүп, оларның ажылынга хыналданы кошкак тургусканын миннири чугула. Райсан килдизи эрткен чылын чаңгыс-даа көдээ Советке бюджет күүселдезиниң талазы-биле хыналда чорутпаан. Ону ажыглап алгаш, Хереме көдээ Советтиң секретары турган Майындак көдээ ажыл-агый үндүрүүнден 2.800 рубльди самчыгдааны илерээн.

Көдээ Советтер бюджединиң күүселдезинче кичээнгей салып, эрткен чылгы ажылдың практиказында көзүлген четпестерни катаптавайн, ол талазы-биле организастыг хемчеглерни күштелдирери районнуң сан килдизиниң ажылдакчыларының, көдээ Советтер даргаларының чугула хүлээлгези.

Х. КУНГАА,
Чаа-Хөл райсан килдизиниң инспектору.

Кызылдың № 2 тыва ортумак школазының 9 болгаш 10 класстарының өөреникчилери экзаменнерге багай эвес түннелдерни көргүзүп турарлар. Ылаңгыя ол школаның 9 «б» клазының өөреникчилери А. Эрикчаев, В. Куруй-оол, В. Баадыр болгаш О. Дирчинчап олар ССРЭ төөгүзү болгаш геометрия экзаменнерин кончуг эки дужаганнар.

Чурукта: 9 «б» класстың өөреникчилериниң ССРЭ төөгүзүнүң экзаменинде А. Эрикчаевтиң харыылап турары.

Чуруу **С. Феоктистовтуу.**

Школаларның чаа өөредилге чылынга белеткелин амдыгааштан эгелээр

Школаларның материалдыг сууру экижээн тудум, өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың деңнели база белдиир. Чаа-Хөлдүң школалары мурнунда чылдарга бодаарга, бо өөредилге чылын үүгээр белеткелдиг доозуп турар.

Районнуң школалары чаа өөредилге чылынга белеткелди январь айдан эгелээн болгаш амгы үеде ук белеткел улам түлүктеп турар. Одаар ыяшты район школалары ниитизи-биле 6300 кубометр белеткээр планныг тургаш, бо хүнге чедир 4200 кубометрни белеткээн, ооң 3436 кубометри школалар чанында дүжүртүнген. Одаар ыяш белеткели Үрбүн, Кара-Тал, Хереме школаларынга эки чорутунган.

Ол школалар одаар ыяжын бүрүнү-биле белеткээш, школалар чанында эккеп дажып алган. Бо школалардан аңгыда Булуң-Терек чеди чыл школазы 1500 кубометр одаар ыяжының 1000 кубометрин белеткээш, школа чанында сөөртүп дажыглаан, Кара-Сугнуң ортумак болгаш эге школаларында, Ак-Туругнуң чеди чыл школазында одаар ыяшты токпактай хап белеткээри доозулган, ам үүгле школалар хериминче сөөртүү арткан.

Ындыг-даа болза, ыяш белеткели районнуң чамдык школаларында четпес чоруп турар. Ылангыя район төвүнде ортумак школа 2000 кубометр ыяш белеткээр планындан үүгле 400 кубометрни белеткеп алган. Ук школаның директору эш Сеняшин эрткен чылдарда ыяш белеткелин кошкак организастааш, бергедээшкиннерге таваржып, кеземчени көрген хирезинде бо чылын база-ла шамченгир хемчегларни албайн турар. Бир эвес школа амдыгааштан ыяш белеткелин дүргедеппес болза, эрткен чылдың чазыгларын катаптаар ужурга таваржыры магат чок.

Ыяш белеткелинден аңгыда, үүрмек септелгелер ам Чаа-Хөлдүң ортумак школазында, Булуң-Теректиң чеди чыл школазында эгелээн. Ортумак школа долгандыр херимнетинген, интернат, столовая болгаш чамдык класстарның иштин транзалап, балгаштаары доозулган. Ону кылып турган ажылчыннар ортумак школаның ийиги кадының септелгезинче кирген. Башкыларның чуртталга бажыңнарының септелгези база чоруп турар. Өске школаларда септелге ажылынга белеткелдер чоруп турар болгаш экзаменнер доостуру билек массалыы-биле эгелээр.

Мынчангаш школалар белеткелин, ылаңгыя капитал болгаш үүрмек септелгелерни, одаар ыяштың сөөртүлгезин дүргедиринче бүгү күштү эвилелдээр, школа назылыг уругларның үчёдүн амдыгааштан эмгелээр, башкы кадрларны четчелээр, өөредилге херекселдери-биле хандырар—бо бүгү ажылдарны чедишкинниг шиитпирлээринге Чаа-Хөл районнуң улус өөредилге килдизи, чер-черде партия, совет болгаш хөй-ниити организациялары күжениишкинниг ёзу-биле дем-каттыжыышкынныг хөделир ужурлуг.

А. СОДУНАМ,
Чаа-Хөл районнуң улус өөредилге килдизиниң эргелекчизи.

Тудуг ажылын экижидер

Барыын-Хемчик районда «Тиилелге» колхоз тудуг планын чыл-чылдала күүсетпейн келген. Бо чылдың тудуг ажылы кончуг багай чоруп турар.

Тудуг бригадазының бригадири эш Намдакайның ажылынга харыысалга чок, организакчы эвезинден тудуг бригадазында быжыглаан 63 кижиден үүгле 18 кижи доктаамал ажылдап турар.

Колхоз бо чылын тудугга 2700 кубометр ыяш белеткээр тургаш, 1600 кубометрни тайгада кезип каан, тудуг участогунда чаңгыс-даа кубометр ыяш дүжүртүнмээн. Колхозтуң пилорамазы бо чылдың эгезинден бээр үүгле 10 кубометр ыяш дилген, ону чөп ажыглап шыдавайн турар.

Тудуг ажылында хожудаашкынны узуткап, тудуг планын күүседир дээш организакчы удуртулганы күштелдирер өй келген.

Д. КУУЛАР.

Венгрияның Ажылчы чоннар партиязының үшкү съездизи

БУДАПЕШТ. Венгрияның Ажылчы чоннар партиязының (ВАЧП) III съездизи май 24-те Будапештиге улуг көдүрлүүшкүннүү байдалынга ажытыынган.

Венгрияның Ажылчы чоннар партиязының Төп Комитединиң Политбюрозунуң кежигүнү Имре Надь съездини ажыткан. Дайын кыпсыкчыларынга удур тайбыңның херээ дээш чидиг демиселди чорудуп турар үеде съезд чыылгал деп ол демдеглээн. Улустар аразының байдалын чымчадыры дээш, Совет Эвилелинге баштаткан тайбыңның лагериниң хүрээлецинге тайбыңның херээ дээш демиселге шиитпирлиг демисежир чорук бистиң партиявыста сиңникен деп ол чугаалаан.

Съездиниң мурнундан болгаш Венгрияның Ажылчы чоннар партиязының мурнундан Имре Надь эш К. Е. Ворошиловка баштаткан Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төлээлеринге байыр чедирген. Съездиниң төлээлери СЭКП-ниң төлээлерин бут кырынга тура диңмиттиг адыш часкаап байырлаан. Съезд акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларының шупту 29 бөлүк төлээлери олуржуп турар.

Съезд 35 кижи составтыг президиумну соңгаан. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төлээлерин, акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлерин президиумче диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле чалаан. Ооң соонда съездиниң ажылчын органнарын соңгаан.

Съездиниң дараазында хүн чурумун хүлээп алган:

1. Венгрияның Ажылчы чоннар партиязының Төп Комитединиң отчёду болгаш ВАЧП-ның сорулгазы. Илеткелчи эш Матиас Ракоши.

2. Күрүне аппарадының болгаш чөвүлелдериниң сорулгалары. Илеткелчи эш Имре Надь.

3. Төп контроль комиссиязының отчёду. Илеткелчи эш Кароль Кишш.

4. Венгрияның Ажылчы чоннар партиязының Уставынга өскерилгелер киирериниң дугайы. Илеткелчи эш Лайош Ач.

5. Венгрияның Ажылчы чоннар партиязының удуртур органнарының соңгулдалары.

Мооң соонда хүн чурумунуң бир дугаар айтырыының талазы-биле илеткелди ВАЧП ТК-зының бир дугаар секретары Матиас Ракоши кылган.

* * *

БУДАПЕШТ. Май 26-да Венгрияның Ажылчы чоннар партиязының III съездизинге ВАЧП-ның ТК-зының отчёт илеткелиниң талазы-биле саналдар үргүлчүлээн. Бир дугаарында Боршод комитадының партия комитединиң секретары Иштван Ковач санал берген.

Ооң соонда Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Президиум кежигүнү эш К. Е. Ворошиловка сөс берген. Съездиниң төлээлери СЭКП-ниң төлээлериниң баштыңынга үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле байыр чедиргеннер. Эш Ворошиловтуң чугаазы диңмиттиг адыш часкаашкыннарынга хөй удаа үзүктелип турган.

К. Е. Ворошилов Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Венгрияның Ажылчы чоннар партиязының III съездизинге байырын номчаан. Съездиниң төлээлери Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга алдар кылдыр, совет болгаш венгр улустарның аразында найыралга алдар кылдыр диңмиттиг адыш часкаашкынын кылганнар. «Ура!», «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!» деп кыйгылар үнүп турган.

Венгр Улус Республиканың эртемнер Академиязының президентизи Иштван Русаньяк бодунуң чугаазынга республикада эртем хөгжүлдезин чугаалаан. ВАЧП-ның ТК-зының Политбюро кежигүнү, министрлер чөвүлелиниң даргазының бирги оралакчызы Эрне Гере күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң айтырыгларынга, үлет-пүрге болгаш көдээ ажыл-агыйга, продукцияның бот-үнезиниң болгаш шынарының база камналга чурумунуң айтырыгларынга тодаргай доктааган.

Кыдаттың Коммунистиг партиязының ТК-зының төлээлериниң кежигүнү Хуан Чжэньниң байыр чедирген чугаазын съездиниң төлээлери диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Ол бодунуң чугаазын Венгрияның Ажылчы чоннар партиязынга алдар болдурган, венгр болгаш кыдат улустарның найыралынга алдар болдурган, Совет Эвилелиниң баштап турары тайбыңның болгаш демократияның бүгү лагеринге алдар болдурган өөрөөлдер-биле доосканн.

(СЭТА).

Албанияда уругларның кадыын камгалаар дугайында сагыш салыышкын

ТИРАНА. Албанияның Улус Республиказында уругларның кадык камгалалының дугайында улуг сагыш салыышкынны салып турар. Чуртта 96 уруглар консультациялары, 100 яслилер, 254 уруглар садтары болгаш 4 санаторийлер бар. Кадык-камгалалының органнары калбак профилактиктиг хемчеглерни чорудуп турар, ылаңгыя халдавырлыг аарыгларга удур массалыг тарыышкыннарны чорудуп турар.

(СЭТА).

Кыдаттың дээди школалары улуска бараан болуушкунда

Муң-муң оолдар болгаш кыстар чылдың-на Кыдаттың дээди өөредилге черлерин доозуп, тускай эртемниглер болуп турарлар. Кыдат Улус Республиканың чаартылгазының планнарында болза дээди школага хүндүлүг черни берип турар. Ужурдузазы улуска ажыкты чедирип болур Кыдаттың дээди өөредилге черлери кадрларның ёзулуг дарганы болур төлээде, өөредилгениң системазын болгаш методтарын эде тургузар талазы-биле сөөлгү дургузунда улуг ажылды кылган. Дээди өөредилгениң системазын эде организастаанының түннелинде чуртта 182 дээди өөредилге черлери тургустунган. Оларда 220 муң студентилер—кыдат беш чылдарның келир үедеги идепкейлиг киржикчилери өөренип турарлар.

Соңгу-Барыын чүктүң политехниктиг институду эрткен чылын дөрт чүс ажыг аныяк тускай эртемниглерни белеткеп үндүрүп турган, ынчалза-даа оларга хереглел оон-даа өвөөш турган. Сургуул доозуп үнненнер алдынган чагыгларны билип алгаш, бот-боттарын хомудатпазы-биле таварылга бооп таваржыр дугаар тудуп турганнар. Ажылдыг дээн дугаарны туткан кижи ажылды ап турган.

Институттуң дерилгези ядыы турган. Студентилер механизмни үүгле номнар-биле өөренип турганнар. Лаборатория ажылы барык-ла кылдынмайн турган.

Институттуң башкылары база-ла берге байдалдарга ажыглаар ужурга таваржып турган. Куду ажыл төлевири бодун болгаш өг-бүлезин азыраарынга чедишпес турган.

Математика башкызы Лю Гуанцзиньниң чугаалап турары болза:

Үүгле улуг орулгалыг турган кижилер чедилгеге чурттап болур турган. Чамдык башкылар садыглары дээре-дир дээш институтту кагылапкаш чоруп турганнар. Ынчалза-даа ол дээрге хөй эвес кижилерниң ажыглап болуру турган орук турган: ону кылырда элээн акша хөреңгилиг болур херек турган-на болгай.

Студентилерниң ап турганы билиглери практика-биле холбашпайн турган. Башкыларның ортузунга «арыг эртемниң» теориязы калбаа-биле чоруп турган. Ол «теория» болза, чамдык профессорлар боттарының лекцияларын, эртемниң хөгжүлдезин хайгаарап көрбейн, он беш—чээрби чылдарның дургузунда эрги конспектилер-биле номчуур чорукка чедирип турган. Чаңгыс аай программа, өөредилге планнары чок турган. Башкыларның аразында харылзаа-байдалдарынга ниитилежилге чок чорук көстүп турган. Башкылар бот-боттарынче адааннажыкчылар кылдыр көржүп турганнар. Оон өөредилге чорудулгазы-даа, студентилер белеткээриниң шынары-даа баксырап турган. Чартык колония, чартык феодалдыг Кыдаттың байдалдарынга ындыг байдал-биле шыдажып турган, ынчалза-даа, ханы демократтыг чаартылгаларже кирипкен чаа Кыдатка ам аңаа канчаптаа шыдажып болбас.

Хосталганың соонда өөредилге-кижизидилге чорудулгазының институтка эгелээн эде тургузуушкуну элээн каш чадаларга эрткен. Оларның эң-не чугулазы болза идеологтуг эде кижизидилге дээш кампания болган, ол улуска бараан болурунуң оруунга турарынга болгаш чаа ниитилелге бодунуң турар черин тып алырынга башкыларга дузалаан. Ол дээрге чаа үүлдериниң эргилери-биле, мурнакчы мировоззрениниң өйү эрткен, консервативтиг үзел-бодалдар-биле демиселдиң чорудулгазы, кызыы эгоизмни, индивидуализмни, хуу алдар болгаш кончаа сүрүүшкүнүн ажып тиилээриниң чорудулгазы болган.

Коммунист башкы Ван Вэй-цзиниң чугаалап турары болза:—Элээн каш башкылар боттарының билиглерин ооң уъжун эки үне апкаш-ла, чарлы берип болур турганы бараан кылдыр көрүп турганнар. Билиглерни чедип алырынга кайы хире улуг күжениишкиннер үндүргенин сактып келгеш, олар билиглерни өскелерге күзелдин-биле берип турганнар.

Башкыларның чаа байдалга эде тургустунуп алырынга ол ышкаш америк болгаш англи эртемниң мурнунга сөгүрүүшкүн оларның ортузунга тергиндеп турганы база моондак бооп турган. Америк агрессияның удурланыышкынының шимчээшкининиң болгаш Көреяга дузаламчының чорудулгазында ол өнчүчү чорукка согуушкун бердинген-даа болза бүгү-ле америк согур бодалдар ам-даа артып калбышаан. Ол буржуазтыг үзел-бодалдарны туюлунга чедир чылча-шаварда үр шыдажылгалыг ажыл негетинип турган.

Ван Вэй-цзиниң чугаалап турары болза:—Бистер делгелгелер кылып, хуралдар чорудуп, беседалар организастап турган бис, оларга санал-онал солуушкуну болуп турган. Ынчалза-даа кол дузаламчының амыдыралы болду көргүскен. Улетпүрнүң дүрген катап тургузуушкуну, бистиң институдувустуң туруп турары хоорайның овур-хевирин өскертип турар тудуушкуннуң улуг калбарыышкыны чуртта болуп турар хуулуушкуннарны башкыларның көрүп билиринге дузалавышаан, оларның медерелинге фактыларның боттарының күжү-биле саалдарны бергеннер.

Эде тургузуушкуннуң чорудулгазы бодунуң оруунче башкыларны улай-улай хаара тудуп киирбишаан, оожум-даа болза чайгылыш чок чорутунуп турган. Эрги аажылардан, дазылданып калган чаңчылдардан ойталаары чамдыктарга берге турган. Бир профессор бодунуң билиглери-биле мактанып, бодунуң эртемденин көргүзерин оралдашкаш, дыка хөй даштыкы сөстер болгаш чугаалар ажыглап тургаш лекция кылып турган. Ооң бодалдары студентилерге четпейн турган, ынчангаш олар хандыкшыл чок болуп турганнар.

Ол профессор хомудалдарга—а силер чүнү күзеп турар улус силер? деп харыылаан.—Мен дээрге чаңгыс он чылда өөренмээн кижи мен, а студентилер бүгү-ле чүвени чаңгыс хүнде билип алырын күзеп турарлар-дыр. Билигни чедип алыры оларга эмин эртир белен апарбаан бе?

—Бир тээ силерниң билиглериңерден студентилер кандыг-даа ажыкты көрбейн турар чүве болганда силериниң эртемдениңерде, силериниң хөйнү билириңерде кандыг ажык бар боор. Бодуңарның билиглериңериниң үнелиг чоруун силер элээн хөй эки тускай эртемниглерни өстүргеш ынчаарда көргүзер силер—деп, аңаа бирле хуралга чугаалааннар.

Ынчангаш, ындыг маргылдаалар, беседалар институтка элээн каш айларның дургузунда соксаваан.

Улус эрге-чагыргазының институтче салып турары сагыш човангыр кичээнгейни башкылар эскербейн барып база шыдавас турган. Оларның ажыл-төлевири хосталганың соонда ийи удаа улгатынган. Оларга чаа, чаагайжытынган бажыңнарны берген, ажылдаарынга бүгү тааржыр байдалдарны тургузуп берген. Политехниктиг институттуң девискээринде чаа өөредилге корпустары, студентилерге ниити чуртталга черлери туттунуп тургустунгулаан. Механиктиг факультет машиналар-биле деритинген бүдүрүлге мастерскияларын алганнар, ында студентилер практиктиг кичээлдерни эрттирип турарлар. Чаа приборлар-биле, аппаратуралар-биле болгаш өскедаа лаборатория-биле четчелетинген. Студентилер ам көрүкчүлериниң ролю-биле кызыгаарлатынмайн, дуржулганы боттары кылып турарлар. Хосталганың мурнунда болза минералдарның коллекциялары болгаш ындыг төрелдер, Кыдат болу минералдардан ядамык чүве ышкаш, Англиядан алдынып турган-на болгай.

Политехниктиг институттуң ажылында чедишкинге, институттуң ажылдакчыларының өөренип, ажыглап турары, совет дээди школаның дуржулгазы улуг саңлдарлыг болуп турар. Дыка хөй салбырларда кафедралар шагда-ла тургустунгулаан. Дыка хөй эртемнериниң башкылаашкыны совет программалар ёзугаар чорутунуп турар. Совет өөредилге номнары очулдуртунуп турар. Кылдынган практика болза өөредилге чорудулгазының чарылбас кезээ аппар чыдар.

Ам студентилер улуг көдүрлүүшкүн-биле өөренип турарлар. Өөренип турар эртемнерге оларның сонуургалы чыл келир түдүм улам-на өзүп турар. Алган билиглерин практикага ажыглавышаан, студентилер кайыхире сонуургалдыг ажылдап турарының дугайын, сургуул доосканнар боттарының чагааларында чугаалап турарлар.

Улусчу Кыдаттың экономиктиг болгаш культурлуг тургузуушкуну улам-на хөй-хөй тускай эртемниглерни негеп турар. Амыдырал дээди школаның мурнунга чугула болгаш харыысалгалыг сорулгаларны салып турар.

Политехниктиг институттуң директору Тянь Нун-биньниң чугаалааны болза, башкы бүрүзү бодунуң ажылының чугулазын болгаш херектиин ам тергиин эки медереп билип турар. Бистиң мурнувуска салдынган эчис сорулга билдингир: улуска могаршылаг чок бараан болур, аңаа чаа амыдыралды тударынга дузалаар. Ынчангаш, бистер ол улуг болгаш чаагай сорулганы алдарлыы-биле күүседир бис.

Л. ДЕЛЮСИН.
Соңгу-Барыын Кыдат.
Саяньян хоорай.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң онза сессиязы

БЕРЛИН. Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң онза сессиязы майның 24-те Берлинде ажыттынганын дыңнаткан болгай.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң оралакчы даргазы Го Мо-жонуң сессияны ажытпышаан чугаалааны болза:

Тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң беш чыл ою бир ай мурнунда болган. Ол шимчээшкин элээн хөй тиилелгелери чедип алган. Чугаалажыышкыннарның аргазы-биле улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадыр деп бистиң негелдевис чоорту боттанып турар. Кореяга тайбыңчыдылганы кылырынче бистиң кыйгырыывыс энир чылын боттанган. Бистиң кыйгырып турганывыс, Индий-Кыдатка тайбыңчыдылга дугайында айтырыгны амгы үеде Женевада чугаалажып турар. Мынчангаш маргылдаалыг айтырыгларны чугаалажыышкыннарның аргазы-биле шиитпирлээри чүгле эргежок чугула эвес, харын болдунар аргалыг болуп турар.

Ынчалза-даа тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң ол чедиишкиннери турзажок, тайбыңны чедип алыр төлээде бүгү күштеривисти салыр ужурлуг бис. Чаа дайынның айыылы ам-даа улуг. Атомнуг чепсекти хоругдаар деп негелде ам-даа боттанмаан. Атомнуг чепсекти ажыглаарының кыжаныышкыны өзүп турар. Чурттар аразынга культурлуг солчуушкун бергедетинген.

Тайбыңга ынакшылдыг бүгү кижилерниң күзел-соруун хандырар дээш дайынның айыылын чайладыры болгаш Азияга, Европага болгай бүгү делегейге коллективтиг айыыл чок чоруктуң системазын боттандырарының аргазы-биле тайбыңны быжыглаарын, массалыг узуткаашкынның чепсектерин бүдүрер болгаш ажыглаар чорукту хоругдаарын чедип алыры эргежок чугула.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Даргазы Фредерик Жолио-Кюри кадыы баксыраанындан бо сессияга олуржуп шыдаваан деп Го Мо-жо дыңнаткан. Оон-биле холбаштыр профессор Жолио-Кюриге байырлыг телеграмма чорударын Го Мо-жо саналдаан.

Оон соонда улуг Берлинниң обербургомистри Фридрих Эберт Берлинниң чонунуң мурнундан сессияның киржикчилеринге байыр чедирген. Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бо сессиязының хуралдары берлинчилерниң талазындан кайгамчык улуг кичээнгейге таваржыр дээрзин силерге бүзүреткеш, бүгү Берлинниң хамаатыларының сеткил-сагыжын илередирин бодап тур мен деп ол медеглээн.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң чиңгине секретары Жан Лаффит Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бюрозунуң даасканын өзүгаар дараазындагы хүн айтырыгларын саналдаан:

1. Атомнуг болгаш термоядерлиг чепсектерни хоругдаары,

2. Нацияларның айыыл чок чоруу.

Хүн айтырыгларын сессияның киржикчилери бир үн-биле хүлээп алган.

Оон соонда хуралдың даргазы тайбың камгалалының англи комитединиң президентизи Д. Н. Приттке сөс берген.

Притт бодунуң чугаазынга дараазындагы дөрт айтырыгларның дугайын тодаргай чугаалаан: чепсегленишкиннерни дүжүреринің айтырыы, Германияның дугайында болгаш Европаның айыыл чок чоруунуң дугайында айтырыг, Ыраккы Чөөн-чүктүң айтырыы болгаш Азияның айыыл чок чоруу база улустар аразының харылзааларына культура болгаш садыг солчуушкунун калбартырының ужур-дузазы.

Чепсегленишкиннерни эндере бүдүрер чоруктан ойталаарынче чазактарны хөй-ниитиниң санал-оналы албадагыже чедир ол чорук үргүлчүлээр апаар деп Притт чугаалаан. Чепсегленишкиннерни эндере бүдүрерин узуткаарының эң дээре аргазы болза—хөй талалыг дугуржуушкун-биле болгаш оон-биле кады хыналда-биле чепсегленишкиннерни дүжүрер чорук болуру чигзиниг чок. Притт атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң айтырыының дугайын чугаалавышаан, ол чепсекти ажыглаар чорук улустар аразының эргезин үрээни, шериг талазы-биле кем-буруулуг үүлгедиишкин болгаш кижизиг чорукка удур кем-буруулуг үүлгедиишкин болур деп медеглээн.

Оон ыңай келир үедеги Германияга хамаарыштыр делегейниң ийиги дайынының доозулганының соонда эвилелчилерниң дугуржулгалар кылганының дугайын сагындырбышаан, Притт барын талакы күрүнелер Барын Германияны катап чепсеглээринче болгаш ону тургустунуп турар «европаның камгалал ниитилежилгезинин» (агрессчи ниитилежилге) кол кезии кылдыр киириштирерінче угланган политиканы чорудуп турар деп демдеглээн. Барын Германияны катап чепсеглээриниң политиказынга төнчү салдынган турар ужурлуг деп Притт онзалап демдеглээн.

Оон ыңай Ыраккы Чөөн-чүктүң айтырыгларынче болгаш Азияда айыыл чок чоруктуң ниити айтырыгларынче шилчээш, Притт Кореяда болгаш Индий-Кыдатта он-он чылдарның дургузунда чорутунуп келген колониализмниң политиказы чүү чүвеге чедирип келгени онза тодаргайы-биле илдең болуп турар деп онзалап демдеглээн. Ол чурттарның улустары чечектелишкинни чедип алырының кайгамчык улуг аргалыг болуп турар деп чүвени олар бүзүреткеннер.

Бистиң сорулгавыс чүл дээрге ол талазы-биле оларга дузалаары болуп турар.

Притт оон ыңай Кыдат Улус Республиканың чазаа чүүлдүг деп көрдүнген болгаш Каттышкан Нациялар Организациязында бодунуң олудун ээлээн турар ужурлуг деп негелдерни боттандырар дээш демисежириниң эргежок чугулазының дугайын чугаалаан.

Тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң мурнунда турар сорулгаларга хамаарыштыр Притт массалыг узуткаашкынның чепсектерин хоругдаарын болгаш чепсектерниң өске-даа хевирлерин улуу-биле кызырарын чедип алырыныц; бирги ээлчегде эң чугула айтырыгларны—Корея, Индий-Кыдат дугайында айтырыгларны, Германияны каттыштырының айтырыгларын шиитпирлээр дээш демисежириниң; моондактарны чайладырының база садыгның, эртемниң, уран-үүлдүң, литератураның, спорттуң болгаш өске-даа үүлдерниң талазы-биле чурттар аразынга харылзааларны болгаш кады ажылдажылганы катап чорударының эргежок чугулазын онзалап демдеглээн.

* * *

БЕРЛИН. (СЭТА-ның тускай корр.). Д. Н. Приттиң сөөлүнде май 24-те кежээки хуралга тайбың камгалалының япон комитединиң чиңгине секретары профессор Иоситаро Хирано санал берген, оон чугаазын улуг кичээгей-биле дыңнаан. Көрген кижилерниң көргүзүглеринге болгаш эртемденнерниң чугаазынга үндезилээш, Атолла Бикинаның районунга американнарның чорутканы водородтуг бомбаның частыышкыны частыышкын үезинде ажык далайга чораан япон балыкчыларга болгаш Маршалл ортулуктарының чурттакчыларынга кайы хире өлүмнүг бак уржуктарлыг болганын И. Хирано демдеглээн. Американнар водородтуг бомбаның частыышкынын хостуг ажык далайларның ниитиге билдингир делегей принцивинге чөрчүштүр чорутканын Хирано айыткан. Япон балыкчылар болгаш япон далайжыларның профэвилели Каттышкан Штаттарның улустар аразының эргезин чөрчээнинге удурланып турар.

Тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң негелдези-биле ол кижи көөр хөөн чок чепсек хоругдатынган туруп болур дээрзинге япон улус бүзүреп турар деп профессор Хирано оон ыңай чугаалаан. Дайынның доозулганының сөөлүнде эң-не күчүлүг болган май бирниң чыскаалдары ол чепсекти хоругдаарын бүгү япон нация негеп турарын көргүскен. Чүгле Токиога чыскаалга чартык миллион кижи киришкен. Ам үеде бис атомнуг болгаш водородтуг бомбаларны хоругдаары дээш ат салыышкыннарының чыылдазын эгелээн бис.

Дараазында санал берген Тайбың-ның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң вице-даргазы профессор Леопольд Инфельд (Польша) водородтуг болгаш атомнуг чепсекти хоруурунуң лозунгузу тайбыңче үүткүлдүг бүгү кижилерни каттыштырып болурун демдеглээн.

«Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Сталинчы шаңналының лауреады генерал Сагиб Синг Сокхейниң (Индия) саналының сөөлүнде бельги эртемден, тайбың камгалалының Бельги эвилелиниң Национал комитединиң даргазы Макс Козинске сөс берген. Бельги Конгозунуң ураны чокка хиросимнер-даа, агасактар-даа чок турарының дугайын болгаш оон-биле холбаштыр уран рудазының берикчизи Бельгияга улуг харыысалга онаажып турарын Козинс чугаалаан. Конгода казып турар бүгү уран АКШ-тың шериг сорулгаларынга барып турарын оратор айыткан.

Хуралдың сөөлүнде, кадыының байдалы багайының хараазындан Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязынга киржири-биле Берлинге кээп шыдавайн барган доктор Сайфуддин Китчлунуң чоруткан бижиин номчаан.

Бодунуң чоруткан үүлүнде Китчлу, Женева чөвүлел хуралын чыылдырган факт боду безин тайбыңның күштериниң улуг тиилелгези болур, оон түннелинде Кыдат Улус Республика бодунуң салыышкынын чөвүлел хуралдың ажылынга дең эргелиг киржикчи кылдыр киирер арганы алган деп демдеглеп турар.

Индияга дайынның айыылы онза көскү апарганын Китчлу бодунуң үүлүнде чугаалап турар. АКШ биле Пакистанның аразында шериг дугуржулгазы ол айыылды бистиң чүртүвүстүң кызыгаарларынга чоокшулаткан.

Ол шериг дугуржулгазын Азияда америк планнарның кезии кылдыр, Азияга удур, бүгү-делегейге тайбыңга удур угланган базым кылдыр көрүп турар бис.

Индий улус дайын күзевейн турар болгаш америк-пакистан шериг керээзинге шиитпирлиг удурланып турар.

Индияның тайбың талалакчыларының негелделерин илеретпишаан Китчлунуң бижип турары болза:

Каттышкан Нациялар Организациязында дүрүм өзүгаар орун Кыдат Улус Республикага тывыстынган турарын чүнүң-даа мурнунда негеп тур бис.

Индий-Кыдатта дайынга төнчүнү доп-дораан салырын саналдап тур бис база ол чурттуң улузунга долу хосталганы, а ол ышкаш даштыкы интервенцияга удур магадылалды хандырарын негеп тур бис.

Кореяда дайын чорудулгазының катап өскүүрүнге шаптыктаар дүрген хемчеглерни алырын болгаш Кореядан бүгү даштыкы шериглерни үндүреринің хандырарын кыйгырып тур бис.

Төлээлекчилери ам үеде Женевада чыглып келген улуг күрүнелер Азияның улустарынга тускай догуннаашкынның болгаш долу хамаарышпас чоруктуң эргезин Азияга тайбыңны тургузарының үндезини кылдыр хандырарын кыйгырып тур бис.

Соңгу-Атлантика болгаш Оожум океан шериг керээлериниң агрессчи характерин демдеглевишаан, Китчлу улустарга айыыл чок чоруктуң өзүлүг системазын тургузарының эргеажыктарынга «коллективтиг камгаланыышкын» деп адаар ол керээлер коллективтиг тайбыңның керээлери биле солутунган турар ужурлуг деп бижип турар.

Тибет дугайында айтырыг талазы-биле чоокта чаа Индия биле Кыдат Улус Республиканың аразында чарган керээ дугайын сагындырбышаан, доктор Китчлу төнчүзүнде мынчаар бижээн:

Ол керээниң эң чугула принциптери болза: девискээр бүдүн болурун бот-боттарының хүндүлээри, бот-боттарынче халдашпазының хүлээлгези, иштики херектерге бот-боттарының киришпези, деп болгаш бот-боттарынга ажыктыг болуру, тайбың кожа турары. Ол принциптер тайбыңның Уставы апарып болбас бе? Ол болдунуп болурунга шынзыгып турар мен. Эрте бурунгу үелерде-ле Индияга болгаш Кыдатка тыптып келген ол принциптер ук чурттарның аразында харылзааларның үндезини болу берип болур дээрзинге шынгызып турар мен.

* * *

БЕРЛИН. (СЭТА). Май 25-те Эжени Коттон даргалаан эртенги хуралга Приттиң илеткелиниң талазы-биле саналдар үргүлчүлээн.

Бир дугаарында профессор Петрос Коккалис (Греция) санал берген. Каттышкан Штаттар Грециияны бодунуң шериг базазы кылдыр хуулдургаш, ам ону атомнуг дайынның белеткелинге суур кылдыр хуулдурарын күзеп турарын көргүзүп турар фактыларны ол чугаалаан.

Академик Людмил Стоянов (Болгария) сессияның кичээнгейин агрессчи күштерниң Балканнарда шериг планнарынче угландырган. АКШ-тың күткүлү-биле Турцияның, Грециияның болгаш Югославияның аразында чардынган балкан пактызы болгар улустуң иштинге айыылзыныышкынны болдуруп турар болгаш Балканнарда дүшкүүрлүг чорукту күштелдирип турар деп ол демдеглээн.

Оон сөөлүнде тайбың дээш демиселчилерниң немец Чөвүлелиниң даргазы профессор В. Фридрих санал бергеш, тайбың дээш демиселчилерниң немец шимчээшкининиң чедиишкиннериниң база сорулгаларының дугайын чугаалаан.

Профессор В. Фридрих Барын Германияда бонн адаанзырактарның болгаш милитаристерниң чорудуп турары шериг белеткелдерин, ылаңгыя Европага атомнуг дайынның белеткелин Барын Германияда чорудуп турарын айыткан. Оон-биле холбаштыр ол массалыг узуткаашкынның чепсектерин ажыглаар чорукту бүгү-ниити хоругдаарын чедип алырын болгаш эртемниң үре-түннелдерин кижи төрелгетенге хоралыг кылдыр ажыглаар күзелдиг политиктиг күштерге удурланырын кыйгырган.

Дараазында санал берген доктор Кендзюро Янагида (Япония) атомнуг болгаш водородтуг чепсектерни хоругдаары дээш бүгү Японияны шыва алган канчаар-даа аажок улуг шимчээшкининиң дугайын чугаалаан.

Атомнуг болгаш водородтуг чепсектерни хоругдаар дээш япон парламентиниң ийи палаталары, улуг-улуг хоорайларның эрге-чагырга чөвүлелдери, хөй санныг эртем ниитилелдери, профэвилелдери, аныяктар болгаш херээженнер организациялары база шажын бөлүктери санал киргенин Янагида медеглээн. Ам Японияда термоядерлиг чепсекти хоругдаарының дугайында чугула бижикке ат салыышкынын чыыр талазы-биле кампания эгелээн.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бо сессиязы ылавылалдыг эртемни билир эртемденнерниң иштинге, а ол ышкаш бүгү чурттарда эмчилерниң иштинге атомнуг чепсекти хоругдаары дээш демиселге эгени салыр, бактериологтуг, химиктиг болгаш массалыг узуткаашкынның өске-даа чепсектериниң чаа хевирлерин ажылдап кылырынга киришпезинче эртемденнерни бүзүредип хандырар ужурлуг дээрзин Янагида демдеглээн.

Ливанның төлээзи Жорж Ханна тайбың дээш улустарның демиселиниң айтырыы хөй-хөй чурттарда колониализмге удур демисел-биле харылзашканын айыткан.

Чөөн чүктүң улустары моон соңгаар кул байдалы-биле эптежирин күзевейн турар. Ливан улус Азияның болгаш өске-даа чурттарның улустарын дарлап-бастырының чаа методтарын дилеп турар америк политиканы эдерерин күзевейн турар.

Ливан төлээниң сөөлүнде Финляндияның төлээлекчизи профессор Феликс Иверсен санал бергеш, атомнуг болгаш водородтуг чепсектерни база ол чепсектерни моон соңгаар шенеп көөрүн хоругдаары дээш бүгү черлерге тайылбыр кампаниязын калбартырын Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязынга саналдаан.

Улустар аразының эргелериниң профессору Генрих Брандвейнериң (Австралия) саналын сессияның киржикчилери улуг кичээнгей-биле дыңнааннар. Оожум океанда Атолла Бикинага водородтуг бомбаны чазылдырганының түннелинде Каттышкан Штаттар амгы үениң улустар аразының эргелериниң элээн каш кол принциптерин үрээннер дээрзин профессор Брандвейнер көргүскен.

Оон сөөлүнде студентилерниң Бүгү-делегей эвилелиниң чиңгине секретары Иржи Пеликанга сөс берген. Студентилерниң хөй кезии тайбыңны күзеп турарын, боттарының чуртталгазын тайбың тургузукчу ажыл-чорудулгага тураскаадырын күзеп турарын ол айыткан.

Дараазында санал берген Мустафа Амин (Сириядан) сирий улустуң национал хамаарышпас чорук дээш, Сирияны реаксылыг күштерниң агрессчи планнарынга хаара тударынга удур демиселиниң дугайын чугаалаан.

Ол демиселдиң түннелинде Сирия ам үеде бодунуң девискээринде даштыкы стратегтиг базалар болгаш шериг чепсегленишкини чок, кандыгдаа агрессчи шериг пактазынга азы керээзинге киришпейн турар деп ол чугаалаан.

Ынчалзажок, өске араб чурттар ышкаш Сирия бистиң чуртувусче улуг кичээнгейни салып турар атомнуг өлүмнүң садыгжыларының талазындан базыышкынга таваржып турар деп ол чугаалаан.

Эртенги хуралдың төнчүзүнде тайбыңның чаңгыс эви болгаш хосталга дээш демисежип турар немецтерниң эвилелиниң даргазы, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелинин амгы сессиязынга киржири-биле Берлинге чедип кээп шыдавайн барган В. Эльфестиң (Барын Германия) чоруткан бижиин номчаан.

ССРЭ-ге чоруп турганымдан моон эдааңда түннелди кылган мен деп ол бижээн болган: совет кижилер боттарының күш-ажылын болгаш амыдыралын каас-шиник кылып алыры дээш кайгамчыктыг күженишкинниг ажылдап турарлар; Совет Эвилели бодунуң хууда күжү-биле экономиктиг болгаш социал хөгжүлдени дүрген хандырып турар; Совет Эвилелиниң улузу болгаш чазаа тайбыңга ынак, улустар аразынга найыралче чаңгыс эп-сеткилдиг чүткүп турар.

Бо түннелдерни онза чугула деп бодап турар мен.

В. Эльфес бодунуң чоруткан чүүлүнде, Европаның бүгү улустары каттыжып болур Европага коллективтиг айыыл чок чоруктуң дугайында керээ Европаның бачыттыг үстүпчарлырынга төнчүнү салыр болгаш улустар аразынга тайбыңга быжыг үндезинни тургузар ийик деп бижип турар.

Женева чөвүлел хуралын долгандыр

ЖЕНЕВА. Майның 24-де 9 төлээлерниң хуралынга индий-кыдат айтырыгны чугаалажып көөрү үргүлчүлээн. Совет төлээлерниң инициативазын өзүгаар эрткен хуралга ол айтырыгны чугаалажып көөрүнүң чурумун хүлээп алганынга дүүштүр чөвүлел хуралдың киржикчилери Вьетнамның Демократтыг Республиказының болгаш Франциияның төлээлекчилериниң киргени саналдарның төлевилелдериниң кол үүлдерин чугаалажып көөрүнче кирипкени билдингир апарган.

Бар медээлер өзүгаар алырга, май 24-те болган хуралдың чорудулгазында сагыш-бодалдарның кандыг айтырыгларның талазы-биле дүгжүлгелиг болуп турарын база кандыг айтырыгларның талазы-биле чөрүлдээлерлиг болуп турарын доктаадыр арганы берген, санал-оналдарның ажыктыг солчуушкуну болган. Совет тала сонуургалдыг талаларның аразынга, хамыктың мурнунда Женевага чогуур төлээлерниң шериг чөвүлекчилериниң аразынга шуут таарымчалыг байдалдарны доктаадып тургузарының эргежок чугулазын айыткан. Ындыг таарымчалыг байдалдар айтырыгны эң тодаргайы-биле көөрүнге дузалаар ийик. Ол саналды Вьетнамның Демократтыг Республиказының болгаш Кыдат Улус Республиканың төлээлери деткээн.

Дамчыдып турарын өзүгаар алырга, аргалыг-ла болза Индий-Кыдаттың бүгү девискээринге эң чоокку хуусааның иштинде дайынны бүрүнүбиле харугда соксадыр дугайында Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлээлериниң саналы ССРЭ-ниң болгаш Кыдат Улус Республиканың төлээлериниң талазындан деткимчени тыпкан болгаш олар ол саналды хүлээп алыр чорук дайынны түр соксадырынга эвес, харын Индий-Кыдатка быжыг тайбыңны доктаадып тургузарынга чедирер апаар дээрзинге идегелин илереткеннер.

Шериг айтырыгларын чугаалажып көөрүнче шилчээни-биле холбаштыр совет тала Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлевилелиниң индий-кыдат айтырыгны политика талазы-биле шиитпирлеп таарыштырарынга хамаарышкан ындыг үүлдерин моон соңгаар болур хуралдарга чугаалажып көөр төлээде, дараазының хуралынга ол айтырыгларны көөрүн үргүлчүлээрин саналдаан деп демдеглеп турар.

Дайынны соксадыр дугайында айтырыгны көөрү-биле чурттар аразынга шуут таарымчалыг байдалды доктаадып тургузар дугайында саналды француз төлээлер хүлээп көөр күзел чогун илереткеннер деп база демдеглеп турар.

(СЭТА).

Общиналар палатазынга Черчилльдиң медеглели

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң дамчыдып турарын өзүгаар алырга, премьер-министр Черчилль май 25-те общиналар палатазынга айтырыгларга харыылавышаан, Женева чөвүлел хуралының түннелдери билдинмээн шагда, Мурнуу-Чөөн Азиядан кандыг-даа хүлээлгелер албас деп Англияның чорудуп турар политиказы күштүг болуп хевээр артар деп база дагын медеглээн.

Беш күрүнелерниң — Каттышкан Штаттарның, Англияның, Франциияның, Австралияның болгаш Чаа Зеландияның —төлевилетинип турар штаб чугаалажыышкыннары Мурнуу-Чөөн Азияга камгалал пактызын тургузар деп турары-биле мырынай холбаа чок (Мурнуу-Чөөн Азияга Каттышкан Штаттарның тургузуп турары шериг блогун ынчаар адап турар.—Ред.).

«Чазактың политиказы оон мурнунда тургустунуп турганы ол-ла хевээр өскерилге чокка артар дээрден аңгыда, палатага мени бөгүн кандыг-бир өске чүве чугаалаар чадавас деп манаан херээ чок» деп Черчилль медеглээн.

(СЭТА).

Индонезияның тургузукчу хуралынга болгаш парламентизинге соңгулдалар мурнунда

ДЖАКАРТА. Индонезияда тургузукчу хуралга болгаш парламентиге соңгулдаларның белеткели чоруп турар. Юстиция министри Гондокусумо баштаан төп соңгулда комиссиязы тургустунган. Чазакты деткээн партияларның төлээлекчилери болгаш оппозицияларның төлээлекчилери кирген, чер болганда чер-черниң комиссияларын тургускан.

Төп Яваның эң улуг хоорайы Суракартага юстиция министри Гондокусумо чүве чугаалап тургаш, чазактың Индонезияга колониализмни бүрүн узуткаарынче, тайбыны хандырарынче болгаш бүгү чурттар-биле найыралды доктаадып тургузарынче угланган политиказын деткиириниче чонну кыйгырган.

Амгы үеде политиктиг партиялар боттарының соңгулда программалыг кирип турар. Чурттуң бүрүн хамаарышпас чоруунче, ажылчыннарның, тараачыннарның, бүгү ажылчы чонларының амыдырал деңнелин бедиринче угланган компартияның программазын массалар калбаа-биле деткип турар.

Оппозистиг партиялар—Машуми болгаш барын үзелдиг социалистер—компартияга удур, база чазакка удур чөгээлиг чоруктарны уламна ажыы-биле чорудуп турарлар. Машуминиң болгаш барын үзелдиг социалистерниң холбаалыы чепсектиг дээрбечилер база голландылар болгаш американнар боттарының хөделиишкиннерин идепкейжидип турарлар. Яваның элээн хөй районнарынга чер-черниң демократтыг баштыңнарынга халдаашкыннар болгулаан деп Джакартада дыңнадыглар кирген.

Оппозистиг партиялар улустуң чаңгыс эвиң бузарын, даштыкы колонизаторларга эжикти ажыдып бээрин, улустуң демократтыг чаалап алыышкынарын узуткаарын оралдажып турар. Айыылды чурттуң бүгү-ле аксеткилдиг патриоттары билип турар. Ону республиканың удуртукчулары база билип турар. Президент Сукарно Чөөн Индонезияның ортулуктарынга аян-чоруун мырыңай чаа дооскан. Ол аңаа чорааш чонну амгы соңгулдаларга чаңгыс эпти илередиринче болгаш национал хосталганың принциптеринге бердинген чоруун көргүзеринче кыйгырып чораан.

«Хариан Рактьят» солун компартияның чиңгине секретары Айдиттиң кады ажылдажыр дугайында национал партияның саналын байырлап турар медеглелин парлаан. Компартия кезээде бүгү национал күштерни каттыштырарын оралдажып келген, ынчаарга ол ам кажангызындан-даа артык эргежок чугула болу берген деп Айдит онзалап демдеглээн. Амгы соңгулдаларга демократияның күштери реакцияга удур шиитпирлиг тиилелгени чедип алыр ужурлуг деп Андит айтып турар. Национал фронтуну тургузарынга ам бүгү аргалар бар.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редактор Д. О. БЕГЗИ.

1954 чылдың ийиги чартыында „ШЫННЫҢ“

чагылгазын хүлээп ап турар.

ЧАГЫЛГАНЫҢ ӨРТЭЭ:

Чартык чылда 26 рубль 10 коп.
Үш айда 13 рубль 5 коп.
Неделяда 5 үнер.

Чагылганы Тыва областың бүгү харылзаа конторалары, салбырлары болгаш агентилери хүлээп ап турар.

Ол ышкаш областың

„ТУВИНСКАЯ ПРАВДА“,
„МОЛОДЕЖЬ ТУВЫ“—„ТЫВАНЫҢ АНЫЯКТАРЫ“,
„СЫЛДЫСЧЫГАШ“

солуннарның чагылгаларын хүлээп ап турар.

СОЮЗПЕЧАТЬ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин көдүмчүзү, баазын 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң орулакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киздистериниң—3—88. харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш агитация, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киздистериниң, бухгалтериянның 4—98, иштики информация киздизиниң—3—65.

ТС—02008. Культура эргелелиниң типографиязы